

MŁODY

OBYWATEL

PODRĘCZNIK DYDAKTYCZNY

**MIECHOWSKIE CENTRUM
AKTYWNOŚCI LOKALNEJ**

KRAKÓW, MIECHÓW 2013

MIECHOWSKIE CENTRUM
AKTYWNOŚCI LOKALNEJ

Młody Obywatel

Podręcznik dydaktyczny

Kraków, Miechów 2012

Copyright© by Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Miechowie
Miechów 2012

Copyright© by Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej “Meritum”
Kraków 2012

Ten utwór jest dostępny na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach
3.0 Polska.

ISBN 978-83-930245-5-1

Powiatowa i Miejska Biblioteka im. Marii Fihel w Miechowie
Plac T. Kościuszki 7
32-200 Miechów
www.biblioteka.miechow.pl

Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej “Meritum”
ul. Św. Filipa 23/3
31-150 Kraków
www.sen-meritum.pl

Redaktor: Bartosz Kosiński

Autorzy części 1: Weronika Rodzińska, Norbert Nowak

Część 2 została opracowana w oparciu o publikację Wydawnictwa Rady Europy : „T-Kit: W budowie... Obywatelstwo, młodzież i Europa , Pakiet szkoleniowy - Obywatelstwo w Europie”, ISBN 83-60058-00-8 (oryginalna publikacja dostępna jest pod adresem:

http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/Publications/T_kits/7/Polish/tkit7_polish.pdf)

Skład i łamanie: Włodzimierz Barczyński

Projekt okładki: Bartosz Kosiński

Korekta: Weronika Rodzińska, Marzena Milanowska

Druk i oprawa: Drukarnia Colonel

Fotografie umieszczone w publikacji obrazują pracę zespołu osób uczestniczących w projekcie

Spis treści

Wstęp	7
Część 1: Młody Obywatel - Scenariusze warsztatów	
Wprowadzenie do warsztatów Młody Obywatel	9
Prawa autorskie	12
Dostęp do informacji publicznej	15
Media - historia i możliwości	21
Analiza czasopisma	26
Projekt okładki	38
Etyka w mediach. Obiektywność a subiektywność informacji*	41
Formy Prasowe	46
Formy prasowe. Notatka a artykuł informacyjny	47
Formy prasowe. Recenzja	52
Formy prasowe. Wywiad*	55
Formy prasowe. Felieton*	58
Część 2: Obywatelstwo Europejskie	
Skąd pochodzimy? Historia Europy i obywatelstwa	61
„Powrót obywatela” - Współczesne koncepcje obywatelstwa	70
Możliwy rozwój wydarzeń – przyszłość nie jest tym, czym była, lecz...	81
Nasz schemat pojęciowy	85
O wydawcach	99

Wstęp

Szanowni Państwo!

Mamy przyjemność oddać w Państwa ręce publikację, będącą jednym z rezultatów projektu Miechowskie Centrum Aktywności Lokalnej, realizowanego wspólnie przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Marii Fihel w Miechowie, PTTK Oddział w Miechowie oraz Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej „Meritum”.

Centrum rozpoczęło działalność dzięki wsparciu finansowemu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej i ma na celu wdrożenie i realizację projektów aktywizacyjnych dla mieszkańców Ziemi Miechowskiej.

W ramach zrealizowanego projektu zorganizowane zostały 3 ścieżki szkoleniowe: Młody Miechowianin, Młody Przedsiębiorca oraz Młody Obywatel. Niniejsza publikacja pragnie przybliżyć i umożliwić realizację przez Państwa tej ostatniej.

Warto zwrócić uwagę, że żyjemy w czasach, w których edukacja obywatelska wśród młodzieży ma ogromne znaczenie. To, jak będzie wyglądać świat, zarówno w kontekście globalnym, jak i tym najmniejszym, ogniskującym się na naszych „małych ojczyznach”, będzie zależeć w dużej mierze od ludzi młodych. Należy uświadamiać im, że są podmiotem, a nie przedmiotem życia publicznego, społecznego, kulturowego, ekonomicznego.

Komisja Europejska wśród kompetencji kluczowych, niezbędnych do prawidłowego rozwoju młodego człowieka wymienia kompetencje społeczne i obywatelskie. Pragniemy, by w tym duchu odbierać niniejszą publikację, jako, mamy nadzieję, inspirację do ciekawego kształtowania w młodych ludziach tych właśnie kompetencji.

Bartosz Kosiński
Prezes Stowarzyszenia
Edukacji Nieformalnej „Meritum”

Część 1: Młody Obywatel - Scenariusze warsztatów

Wprowadzenie do warsztatów Młody Obywatel

Warsztaty *Młody Obywatel* składają się z kilku bloków. Pierwszy z nich, podzielony na zajęcia *Prawa autorskie* oraz *Dostęp do informacji publicznej*, opiera się przede wszystkim na formie wykładu, skupiając się wokół osoby prowadzącej, która powinna zachęcać uczestników do czynnego udziału poprzez zadawanie pytań i komentowanie omawianych zagadnień. Pozostałe bloki mają charakter typowo warsztatowy, przesuując ciężar z uczącego na samą uczącą się grupę. Wykładowca/nauczyciel/trener przyjmuje tu raczej rolę moderatora rozumianego jako przewodnika umożliwiającego uczącym się zdobywanie nowych umiejętności i budowanie wiedzy (także od siebie nawzajem¹).

Proponowana metodyka opiera się na podejściu zakładającym aktywną naukę (w przeciwieństwie do pasywnego, gdzie układ nauczyciel - uczeń prowokuje jasny podział, nieco drastycznie opisywalny zdaniem: „ja wykładam, podaje już przetrawioną wiedzę, a Ty masz się uczyć na pamięć”), która polega na wspólnym tworzeniu wiedzy, dochodzeniem do niej na zasadzie *obserwacji, rozumowania i rozmowy*. Wykorzystując niektóre elementy *podejścia zadaniowego* wykorzystywanego głównie przy nauce języków obcych, a zakładające naukę przez działanie, stworzyliśmy program nauki opierającej się na trzech etapach:

1. **Obserwacja.** Uczący się muszą najpierw nauczyć się widzieć, przy czym owo widzenie nie jest biernym postrzeganiem, ale pewnego rodzaju widzeniem głębokim (krytycznym), zauważaniem pewnych pomijanych elementów czy to rzeczywistości, czy to omawianej formy prasowej. Polega na umiejętności spoglądania na nowo, kiedy każda rzecz przykuwa uwagę, pewnym wyzbyciem się przyzwyczajenia. Na przykład oglądając okładkę czasopisma, często nie przywiązujemy do niej uwagi, może

1 – Tzw. edukacja rówieśnicza

się nam podobać lub nie, ale nie wiemy nawet dlaczego. Wyzbywszy się naszego *przyzwyczajenia do okładek* jesteśmy w stanie *świadomie zobaczyć* kolor okładki, układ elementów, tytuł, co pozwala nam zadać sobie pytanie: *czemu to jest tak a nie inaczej?*

2. **Analiza.** Część analityczna zaczyna się w momencie, kiedy pojawi się powyższe pytanie. Wówczas w oparciu o posiadaną wcześniej wiedzę możemy próbować dokonać rozbioru i interpretacji oglądanej okładki. Zadając sobie pytania pomocnicze, próbujemy rozwikłać problem. Na przykład: *czemu tytuł jest czerwony? Czy chce przykuć naszą uwagę? Cemu chce przykuć naszą uwagę? O czym świadczy fakt, że tytuł ma takie ambicje? W co celuje krzykliwość wizualna tytułu?* Oczywiście próby odpowiedzi na te pytania nie zawsze muszą kończyć się powodzeniem, jednakże sama umiejętność sformułowania pytania pozwala na pogłębienie naszego świeżego, krytycznego spojrzenia tak potrzebnego choćby przy czytaniu zwykłego artykułu prasowego.
3. **Działanie.** Kolejny etap pozwala nie tylko ugruntować wiedzę zdobytą w trakcie wcześniejszych kroków, ale pozwala przyjąć jeszcze inną perspektywę - nie jesteśmy już *obserwatorem*, nie jesteśmy nawet *krytykiem*, ale jesteśmy *twórcami* i to świadomymi, czyli takimi, którzy zdają sobie sprawę z tego w jaki sposób może zostać odebrane to, co zaprojektujemy (np. projekt okładki), to, co napiszemy. Działanie najmocniej ze wszystkich etapów pobudza do kreatywności jak i zachęca do brania udziału w otaczającym nas świecie, to dzięki niemu młody obywatel może wyjść poza pasywność i inercję, by stać się *obywatelem świadomym i aktywnym*. Stąd z jednej strony nie wolno zaniedbywać tego etapu, a z drugiej nie powinno się stawiać ani zbyt wysokich, ani zbyt niskich wyzwań przed uczniami. Redakcja notatki prasowej, bądź tworzenie pytań do wywiadu mogą zostać (w zależności od poziomu grupy) utrudnione bądź ułatwione.

W dalszych częściach publikacji można znaleźć informacje dotyczące bloku wykładowego jak i warsztatowego. Pierwszy posiada formę informacyjną, tak aby prowadzący mógł zdobyć podstawową wiedzę w danym obszarze, którą można rozszerzyć sięgając między innymi po pozycje wymienione w bibliografii zamieszczonej pod każdym z rozdziałów. Część warsztatowa ma nieco inny kształt, każde zajęcia przedstawiono w formie konspektu z komentarzem dla uczącego, w którym znajdują się informacje użyteczne do ich przeprowadzenia, takie jak definicje ważnych słów czy opis budowy poszczególnych form prasowych wraz z ich cechami.

Jako, że niektóre z zajęć są fakultatywne i mogą zostać nieprzeprowadzone bez większej szkody dla całości warsztatów, poniższy schemat zawiera wskazówki przydatne w tworzeniu programu zindywidualizowanego na potrzeby własne prowadzącego.

Zajęcia obligatoryjne	Oś czasu	Zajęcia fakultatywne
Prawa autorskie	•	
Dostęp do informacji publicznej	•	
Media - historia i możliwości	•	
Analiza czasopisma	•	
	•	Analiza portalu
	•	Projekt okładki/portalu
	•	Etyka w mediach. Obiektywność a subiektywność informacji
Formy Prasowe	•	
Notatka a artykuł informacyjny	•	
Formy prasowe. Recenzja	•	
	•	Formy prasowe. Wywiad
	•	Formy prasowe. Felieton
Uwaga: Mimo iż zajęcia Projekt okładki/portalu oraz Etyka w mediach. Obiektywność a subiektywność informacji nie są obligatoryjne, to jednak są silnie rekomendowane.		

Prawa autorskie

Prawo autorskie stanowi część dziedziny prawa zwanej „Prawem własności intelektualnej”, której cechą charakterystyczną jest przedmiot tego prawa – czyli dobro niematerialne. Przedmiotem jest myśl intelektualna, która jednak aby zyskać ochronę musi zostać uzewnętrzniona w jakikolwiek sposób (np. papier, internet, wykonanie na żywo). Prawo autorskie ma zapewnić ochronę każdej twórczości naukowej, literackiej i artystycznej.

Prawo autorskie zostało ukształtowane w XIX w., uregulowane przez międzynarodową umowę podpisaną w Bernie w 1866, tzw. konwencję berneńską oraz genewskiej konwencji powszechnej z 1952 (uaktualnienie w 1971). Polska jest stroną obu konwencji od 1919.

Prawa autorskie możemy podzielić na dwie grupy, w zależności od tego, której sfery twórczości dotyczą. Istnieją prawa autorskie osobiste oraz majątkowe. Omówimy pokrótce każde z nich.

Prawa autorskie osobiste:

- są niezbywalne (czyli nie ma możliwości zrzeczenia się ich)
- obejmują prawa do:
 - 1) autorstwa utworu
 - 2) podpisania utworu pseudonimem/nazwiskiem/pozostawienie go anonimowym
 - 3) nienaruszalności treści i formy utworu przez kogokolwiek
 - 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności
 - 5) nadzoru nad sposobem wykorzystywania utworu;
- dają prawo do wystąpienia przeciwko osobie, nieuczciwie podającej się za twórcę utworu (czyli umożliwiają prawną walkę z plagiatorem)
- w przypadku anonimowego wystawienia swojego utworu autor wciąż ma prawo do wynagrodzenia
- autor ma bezwzględne prawo do zachowania nienaruszalności swojego dzieła.

Prawa autorskie majątkowe:

- są zbywalne (czyli możemy, jeśli chcemy, przekazać komuś prawo do użytkowania utworu – np. opublikowania artykułu w prasie, przekazanie prawa może być bezpłatne, ale możemy także zarządzać za nie wynagrodzenia)

- pierwotne prawo do korzystania z utworu przysługuje wyłącznie twórcy, on sam decyduje o tym, jak jego dzieło zostanie wykorzystane i na jakich polach
- możliwe jest przeniesienie praw autorskich na inną osobę (za pomocą umowy o przeniesienie praw autorskich), bądź udostępnienie osobie trzeciej utworu na podstawie licencji (licencja pozwala na korzystanie z utworu w oparciu o warunki ustalone w umowie licencyjnej, kupując grę komputerową nie kupujemy tak naprawdę samej gry, ale płacimy za licencję, która mówi, w jaki sposób możemy korzystać z samej gry, która, tak naprawdę pozostaje własnością firmy, która grę stworzyła, podobnie karty bankomatowe są własnością banku, a my tylko korzystamy z nich w oparciu o określoną licencję użytkownika). Warto tutaj jeszcze dodać, że przeniesienie praw autorskich nie dotyczy prawa autorskiego osobistego, oznacza to, że nikt nigdy nie jest w stanie pozbawić autorstwa osoby, która dane dzieło stworzyła, można jedynie przekazywać sobie prawo do wykorzystania danego utworu, czerpania z niego korzyści majątkowej, możemy powiedzieć, że „piętno autora zostaje dożywotnio odcisnięte w jego dziele”.
- autor otrzymuje wynagrodzenie za wykorzystywanie swojego utworu, jednak w niektórych sytuacjach nie korzysta się z tego prawa (np. podczas akcji charytatywnych);
- prawa autorskie majątkowe z czasem wygasają (m.in. po siedemdziesięciu latach od śmierci twórcy) po tym czasie możliwe jest korzystanie z utworów w sposób dowolny (musimy jednak pamiętać, że prawem autorskim objęte jest także wykonanie dzieła, czyli znaleziony w internecie utwór Chopina, wykonany przez Londyńską Orkiestrę Symfoniczną dalej będzie chroniony prawem autorskim)

Podstawą prawną jest ustawa o prawie autorskim i pokrewnych².

Co nie stanowi przedmiotu prawa autorskiego?

Nie każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze podlega ochronie prawno-autorskiej. Na przykład akty prawne czy orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mogą być rozpowszechniane bez ograniczeń.

Zgodnie z art. 1 Prawa autorskiego (dalej w skrócie – pr. aut.) przedmiotem tego prawa jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia

² – <http://prawo.businessstimes.pl/prawa-autorskie-%E2%80%93-osobiste-i-majatkowe-w-pigułce>.

i sposobu wyrażenia (utwór). Fakt, iż dane dzieło zostanie uznane za utwór, niesie za sobą bardzo wiele konsekwencji, zarówno na gruncie prawa własności intelektualnej (monopol autorski) jak i prawa podatkowego (możliwość zastosowania korzystnej dla twórcy formy opodatkowania). Jednakże ustawa wyłącza pewne kategorie rezultatów pracy ludzkiego intelektu spod prawa autorskiego.

Zgodnie z art. 4 pr. aut. nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego:

- 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty;
- 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole;
- 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne;
- 4) proste informacje prasowe.

W kontekście praw autorskich warto także zapoznać się z kwestią tzw. wolnych licencji, np. GNU FDL czy Creative Commons³.

3 – Więcej informacji na ten temat można znaleźć m.in. w artykule Kosiński B., Od subkultury hakerskiej do wolnej kultury kultury – kulturowe uwarunkowania powstania wolnych licencji [w:] Episteme 10/2010, t. 1, s. 257-274, ISSN 1895-4421

Dostęp do informacji publicznej

Jeżeli zajęcia w klasie przewidują pracę nad tym tematem, proponowane są dwa ćwiczenia:

- Przeprowadzenie przez uczniów analizy głównej strony portalu Biuletynu Informacji Publicznej, zgodnie ze schematem wykorzystywanym podczas zajęć poświęconych portalom i wortalom informacyjnym.

- Odnalezienie przez uczniów indywidualnie zadanych przez nauczyciela podstawowych informacji w Biuletynie Informacji Publicznej.

Prawo dostępu do informacji publicznej ma zasadnicze znaczenie we współczesnym państwie demokratycznym, którego jedną z cech jest silne, zorganizowane i świadome swoich praw społeczeństwo obywatelskie.

Co to jest informacja publiczna?

Zasady dostępu do informacji publicznej w Polsce reguluje ustawa z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej.

Zgodnie z powyższą ustawą, informacją publiczną jest każda informacja o sprawach publicznych. Przepisy nie wskazują zamkniętej grupy przypadków, w których odpowiednie instytucje zobowiązane są do udzielenia nam informacji. Taka konstrukcja przepisów pozwala elastycznie patrzeć na to, co jest informacją publiczną, a zatem pozwala w sytuacjach, nie opisanych wprost w ustawie, domagać się udzielenia informacji.

Ustawa o dostępie do informacji publicznej wskazuje pewien katalog przypadków, w których właściwe instytucje zobowiązane są do udzielania nam informacji.

Ma to miejsce, gdy:

- Informacja dotyczy polityki wewnętrznej i zagranicznej Polski, a szczególnie planowanych działań władzy wykonawczej (np. Rady Ministrów RP) lub władzy ustawodawczej (np. Sejmu RP) dotyczących:
 - działań legislacyjnych polegających na projektowaniu aktów prawnych

– opracowywaniu programów realizacji zadań publicznych, w tym sposobów ich realizacji (np. realizacji programu wspierania działalności organizacji i związków mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce),

- Informacja dotyczy podmiotów, jakimi są organy władzy publicznej, samorządy gospodarcze (np. Krajowa Izba Gospodarcza) i zawodowe (np. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”), osoby prawne samorządu terytorialnej (np. Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w gminie) oraz inne podmioty, które wykonują zadania publiczne (np. Okręgowa Rada Adwokacka, która wydaje decyzje administracyjne w szczególnych przypadkach) lub dysponują majątkiem publicznym (np. związki mniejszości narodowych i etnicznych, którym przyznano dotacje w celu realizacji konkretnych zadań publicznych). Podmioty te zobowiązane są szczególnie do udzielania informacji o swoim statusie prawnym i formie prawnej (np. stowarzyszenie, spółka, fundacja itd.), organizacji, przedmiocie działalności oraz kompetencjach w zakresie wykonywania zadań publicznych, a także o organach i osobach, które sprawują w nich funkcje i kompetencjach tych osób (np.: informacja o fakcie posiadania Komisji Rewizyjnej, ilości członków, danych tych członków oraz ich kompetencjach). Podmioty te zobowiązane są, co jest niezmiernie istotne do informowania o majątku, którym dysponują.

- Informacja dotycząca wymienionych wyżej podmiotów w zakresie trybu ich funkcjonowania, w tym:

– stanowienia aktów publicznoprawnych (np. trybie podejmowania przez radę gminy uchwał),

– sposobu realizowania zadań publicznych (np. o fakcie przyjęcia przez gminę programów w zakresie poszczególnych zadań, które opisują sposób ich wykonania, terminy, przeznaczone fundusze oraz tryb wyborów ewentualnych partnerów społecznych do współrealizowania zadania),

– sposobu wydatkowania środków publicznych (np. informacja o uchwale budżetowej gminy i jej projekcie, uchwała o planie wydatków placówki oświatowej i sposobie jego realizacji),

– sposobie przyjmowania i załatwiania spraw (np. informowanie o regulaminie organizacyjnym urzędu gminy, który opisuje które wydziały są odpowiedzialne za przyjęcie właściwego wniosku, załatwienie sprawy, którzy naczelnicy wydziałów są upoważnieni do załatwienia sprawy itd.)

– stanie rozpatrywanych spraw i ich kolejności (np. informacja o podjętych

w sprawie działaniach, jednostce aktualnie zajmującej się sprawą, ilości spraw danego typu, które wpłynęły oraz pozycji w kolejce rozpatrywania spraw)

– informacji zawartych w dokumentach urzędowych, a zwłaszcza informacji o wynikach kontroli prowadzonej w tych jednostkach, uwagach pokontrolnych i stwierdzonych naruszeniach przepisów.

- Informacja dotycząca stanu majątku publicznego, a szczególnie stanu mienia publicznego, dochodach instytucji, o których mowa wyżej, sposobie wydatkowania środków publicznych (np. informacja o podmiotach, którym gmina lub województwo udziela dotacji w celu wspierania kultury i tożsamości mniejszości narodowych i etnicznych na danym terytorium wraz z informacją o wysokości udzielonych dotacji, celem i sposobem wykorzystania).

Kto ma prawo dostępu do informacji publicznej?

Zgodnie z art. 2 ustawy o dostępie do informacji publicznej, prawo uzyskania informacji przysługuje KAŻDEMU. Oznacza to, iż w/w podmioty zobowiązane są do udzielenia informacji, o której mowa wyżej - każdemu, niezależnie od obywatelstwa, pochodzenia etnicznego, narodowości, wykonywanego zawodu, poziomu wykształcenia, płci lub stopnia niepełnosprawności.

Pamiętać trzeba też, że przepisy wskazanej wyżej ustawy nakładają obowiązek udzielania nam informacji publicznej niezależnie od posiadanego interesu prawnego lub faktycznego. Oznacza to, że dane instytucje nie mogą oczekiwać i wymagać jako warunku udzielenia informacji, wykazania przez nas jakiegoś konkretnego powodu, dla którego potrzebna jest nam dana informacja, lub jakiejś szczegółowej podstawy prawnej, która wskaże na potrzebę posiadania danych.

Ważny jest jednak fakt, że dostęp do wskazanej wyżej informacji nie jest bezwzględny i niczym nieograniczony. Organ nie jest upoważniony do informowania o danych osobowych, które objęte są ochroną zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych.

Prasa ma prawo szerszego dostępu do informacji, która normalnie objęta jest ochroną jako dane osobowe, w przypadku, gdy dane te dotyczą osób pełniących funkcje publiczne. Jednakże jest to wyjątek.

Prawo dostępu do informacji publicznej może być ograniczone ważnymi interesami, jakim jest np. prowadzone postępowanie przez prokuraturę lub policję, tajemnica państwowa alb tajemnica zawodowa.

W ramach prawa do uzyskiwania informacji publicznej, mamy prawo wglądu do dokumentów urzędowych, w tym dokumentów archiwalnych oraz, co niezwykle istotne, prawo wstępu na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów (np. na posiedzenia Rady Gminy).

Ustawa potwierdza zasadę zawartą w Konstytucji RP, że posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej są jawne i dostępne dla obywateli. Organy, na których posiedzenia mamy prawo wstępu zobowiązane są do zapewnienia warunków lokalowych i technicznych w celu umożliwienia wstępu na te posiedzenia. W przypadku, gdy wstęp taki nie jest obiektywnie możliwy organ nie może, wykorzystując tę sytuację zapewnić dostęp jedynie wybranej części obywateli. Jeżeli podejmowane na posiedzeniu organu decyzje są niezwykle istotne dla danej społeczności lokalnej, ma ona prawo domagać się od np. przewodniczącego rady gminy lub sejmiku województwa zapewnienia transmisji posiedzenia w radio, telewizji regionalnej lub w Internecie.

Jak uzyskać informację publiczną?

Zgodnie z art. 7 ustawy o dostępie do informacji publicznej, opisane wyżej podmioty zobowiązane są do udostępniania informacji na kilka sposobów:

- Publikowanie danych w Biuletynie Informacji Publicznej.
Obecnie główna strona Biuletynu Informacji Publicznej znajduje się pod adresem internetowym: www.bip.gov.pl;
- Udostępnianie informacji publicznej na wniosek.

Nie cała informacja stanowiąca informację publiczną jest udostępniana w Biuletynie Informacji Publicznej. W tym przypadku każdy z nas jest uprawniony do złożenia wniosku o udostępnienie danej informacji publicznej. Jeżeli mamy do czynienia z informacją, którą można udzielić „od ręki”, powinna ona być udzielona niezwłocznie ustnie lub pisemnie bez potrzeby składania wniosku.

W przypadku informacji, która udzielana jest na wniosek, składamy wniosek do organu, od którego dane chcemy uzyskać.

Po złożeniu wniosku organ lub instytucja ma maksymalnie 14 dni na udzielenie nam odpowiedzi w formie przez nas wskazanej (może to być forma korespondencyjna lub np. poczta elektroniczna). Organ nie może udzielić informacji w terminie późniejszym niż 2 miesiące od dnia złożenia przez nas wniosku.

W przypadku nie wywiązania się w terminie z tego obowiązku przysługuje nam prawo złożenia do sądu administracyjnego skargi na bezczynność działania administracji.

Udzielanie informacji publicznej jest co do zasady bezpłatne!

W przypadku, gdy udzielenie informacji w sposób wskazany we wniosku pociąga za sobą koszty wyższe niż standardowo przyjęte przy udzielaniu tego typu informacji, organ powiadamia nas w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku o wysokości kosztów.

Jeżeli organ odmówi udzielenia informacji powołując się na:

- ochronę danych osobowych,
- prawo do prywatności osób trzecich, wyłączeniem jawności danych, o których poinformowanie się ubiegamy mamy prawo złożyć do sądu rejonowego pozew o udostępnienie takiej informacji.

To możemy podjąć decyzję o skierowaniu sprawy do sądu. Sądem właściwym jest sąd rejonowy, w którego rejonie siedzibę ma organ wydający decyzję o odmowie udzielenia informacji publicznej. Pozwu takiego złożyć nie możemy, jeżeli organ, odmawiając nam udzielenia informacji zasłoni się tajemnicą służbową, państwową, skarbową lub statystyczną.

Organ, który odmawia nam udzielenia informacji lub umarza postępowania w przedmiocie dzielenia nam informacji publicznej, zobowiązany jest do wydania w tej sprawie decyzji. W tym przypadku przysługuje nam, tak jak w wielu innych postępowaniach, prawo wniesienia odwołania, a w sprawach, w których decyzję wydał organ inny niż organ władzy publicznej, np. Okręgowa Rada Adwokacka, przysługuje nam prawo do złożenia wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, który wnosimy do tego samego organu, który odmówił nam udzielenia informacji. Pamiętajmy, iż w tym przypadku stosujemy przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, właściwe dla odwołań, z pewnymi wyjątkami.

Odwołanie wnosimy do organu wyższego stopnia od organu, który wydał nam decyzję o odmowie udzielenia informacji publicznej, a w przypadku wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy wnosimy je do tego samego organu.

Organem wyższego stopnia dla organów władzy publicznej są w przypadku jednostek samorządu terytorialnego Samorządowe Kolegia Odwoławcze a w przypadku innych organów wskazane w poszczególnych odrębnych przepisach organy centralne. Wniosek/odwołanie wnosimy w terminie 14 dni od

dnia otrzymania decyzji organu. Nasz/e wniosek/odwołanie nie muszą mieć szczególnej formy. Wystarczające jest, że wyrazimy nasze niezadowolenie z rozstrzygnięcia organu. W tej sytuacji organ zobowiązany będzie do rozpatrzenia naszego środka zaskarżenia w ciągu 14 dni od dnia ich otrzymania.

W przypadku ponownej odmowy udzielenia nam informacji publicznej tak przez utrzymanie w mocy decyzji organu I instancji jak i decyzji o odmowie udzielenia nam informacji przy wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, przysługuje nam prawo złożenia skargi do sądu administracyjnego. Skargę składamy do wojewódzkiego sądu administracyjnego właściwego ze względu na siedzibę organu II instancji. Skargę do sądu administracyjnego składamy za pośrednictwem organu II instancji, który odmówił nam udzielenia informacji publicznej. Oznacza to, iż skargę kierujemy na adres tego organu.

W przypadku złożenia skargi do sądu administracyjnego organ II instancji jest zobowiązany przekazać w terminie 15 od dnia otrzymania naszej skargi akta sprawy i odpowiedź na skargę, a sąd rozpatruje naszą skargę w terminie 30 dni od dnia otrzymania akt i odpowiedzi organu na skargę. W pozostałym zakresie do postępowania przed sądem administracyjnym stosuje się przepisy ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi.

Bibliografia:

Jacek Borek, *Prawo dostępu do informacji publicznej*, Kraków, 2007.

Ustawa o dostępie informacji publicznej, nr. 112 Dziennika Ustaw z 2001 roku, pozycja 1198.

Media - historia i możliwości

Poruszane problemy:

- kontekst historyczny mediów
- możliwości stwarzane przez poszczególne media

Cele:

- wprowadzenie w temat warsztatów
- poszerzenie wiedzy na temat mediów
- aktywizacja uczniów

Czas: 45 minut

Grupa: 12-16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- rozsypanka - karteczki z faktami dotyczącymi historii prasy

Instrukcja:

1. Przed właściwym rozpoczęciem zajęć uczący zarysowuje w kilku słowach cały cykl dydaktyczny (zarys zależności będzie od wybranych przez niego jednostek) kładąc przy tym nacisk, że Warsztaty dziennikarskie mają zaowocować pewnym produktem np. projektem strony internetowej czy gazetki szkolnej. (5 min)
2. Po wprowadzeniu uczący przechodzi do prostego pytania aktywizującego: Jakie znają państwo media? Wszystkie odpowiedzi zostają zapisane na tablicy, po czym uczący pyta o to, do czego służą media? Czy korzystają z nich państwo? Co może znaczyć słowo media/medium? (10 min)
3. Następnie uczący pyta o to, które z nich jest najstarsze i czy są w stanie je uporządkować chronologicznie? Czy mogą państwo w stanie powiedzieć jakie wynalazki pomogły w rozwoju poszczególnych mediów? Lista w porządku chronologicznym i wszystkie odpowiedzi zapisywane są na tablicy. Uczący prosi o podzielenie się na trzy- lub czteroosobowe grupy i rozdaje rozsypankę z faktami, które należy ułożyć w kolejności chronologicznej. Grupa, która wygra będzie miała prawo wybrać jako pierwsza

własne medium w następnym ćwiczeniu. (10 min). Następnie porównujemy listę utworzoną przez grupę z poprawnie ułożoną rozsypanką: Czy jest coś więcej? Czegoś brakuje? Są jakieś błędy?

4. W kolejnym, ostatnim ćwiczeniu uczący się mają za zadanie opisać jedno wybrane medium: prasę, internet, telewizję bądź radio. Muszą podać co najmniej trzy zalety i trzy wady. Najpierw pracują w grupach (5 min) po czym jedna osoba z każdej grupy przedstawia wady i zalety. Pozostałe grupy mają prawo wyrazić sprzeciw, jeżeli uznają, że jakiś z elementów nie pasuje do opisywanego medium. Następnie każdy głosuje na medium, które uważa za najlepsze, uczący się wybiera 2 lub 3 osoby i prosi je o uzasadnienie decyzji. (10 min)

Ewaluacja:

Uczący kończy zajęcia pytaniami umożliwiającymi mu ewaluację oraz określenie na ile zaangażowały one uczących się: Czy dowiedzieli się Państwo dziś czegoś nowego? Czy coś Państwa zadziwiło? Jeżeli nie czytali państwo gazet, nie oglądali wiadomości, to czy teraz mają państwo ochotę to zrobić?

Kontynuacja

Jako zakończenie zajęć, a zarazem wprowadzenie do następnych uczący prosi, by na kolejne zajęcia uczniowie przygotowali się do przedstawienia jakiejś informacji z bieżących wiadomości.

Komentarz dla uczącego

Zadaniem jednostki dydaktycznej Media - historia i możliwości ma być wprowadzanie uczących się do całego cyklu Młody Obywatel. Stanowi zatem formę aktywizacji uczestników, a także pozwala im na usytuowanie spotkań w odpowiednim kontekście, umożliwiając tym samym łatwiejsze poruszanie się w obrębie omawianych później tematów. Konspekt przedstawia zarys postępowania, które jednak może być modyfikowane, lecz tak, by nie został zaburzony jego ciąg.

Przedstawienie zarysu całego cyklu daje uczestnikom ogólne pojęcie na temat tego, jak wyglądają warsztaty, co już na początku pomoże im się „oswoić” z nowym tematem.

Pod słowem medium (l.mn. media) może kryć się wiele znaczeń, co doskonale odzwierciedla definicja:

Medium (l.mn. **media**) - osoba podatna na sugestie i hipnozę, skłonna do somnambulizmu; osoba uważana przez spirytystów za zdolną do odczuwa-

nia zjawisk telepatycznych, „wywoływania duchów” itp.; ośrodek (przewodzący); (l.mn. media) przekaźniki, środki a. systemy przekazu wiadomości i rozrywki, takie jak RTV, gazety, magazyny, plakaty, filmy, książki, płyty gramofonów i laserofonów, taśmy magnetofonów i kasetofonów, magnetowidy (magnetoskopy, wideomagnetofony) itd.; zob. też mass media, mixed media; muz. średni rejestr w danej skali głosu. (Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego, wersja internetowa, <http://www.slownik-online.pl>).

Porównanie powyższej definicji z hasłem: **mass media** <ang.> publ. „środki masowego przekazu: prasa, radio i telewizja; media” (USJP, PWN), pozwoli zwrócić uwagę na szeroki zakres omawianego pojęcia. W naszym przypadku do definicji powinniśmy dodać także Internet jako najnowsze i najdynamiczniej rozwijające się medium.

Odwołując się do historii mediów, poza przedstawieniem poszczególnych faktów, które ją zrewolucjonizowały, warto poszerzyć nieco kontekst historyczny przez ukazanie związków między rozwojem np. prasy a wynalazkami druku, powstaniem radia a stworzeniem odbiornika fal radiowych etc. Pomocze to uczącym się zdobyć wiedzę nieizolowaną lub, inaczej to ujmując, interdyscyplinarną.

Rozważania na temat wad i zalet różnych mediów powinno się oprzeć na konkretnych przykładach - nie mówimy o radiu, ale o wiadomościach radiowych; nie rozstrzygamy kwestii telewizji, a raczej dziennika telewizyjnego. Skupienie się na konkretnej rzeczy pomoże w analizie i poszukiwaniach cech dystynktywnych różnych mediów, które przestaną być wówczas ogólnikami, a zostaną sprowadzone do szczegółu. Pomocą dla nauczyciela może okazać się poniższa lista, którą warto samemu uzupełnić:

prasa - wygodne urządzenie, wielokrotnego użytku (można wrócić do informacji, przeczytać kiedy indziej, verba volant, scripta manent), czas używania zależy od użytkownika, wymaga skupienia, pisemny przekaz wydaje się bardziej rzetelny (więcej czasu potrzeba na jego przygotowanie), dłuższy czas potrzebny do przekazania informacji, można wszędzie korzystać etc.

radio - ulotność informacji (niezapamiętana informacja „ginie”, nie można jej odtworzyć), potrzeba urządzenia, stałe godziny wiadomości, naturalność (korzysta z najbardziej podstawowego medium jakim jest komunikacja ustna), nie wymaga skupienia się na czynności odbierania informacji (słuchając można wykonywać inne czynności), ważna informacja może zostać niezwykle szybko przekazana etc.

telewizja - ulotne informacje (niezapamiętana informacja „ginię”, nie można jej odtworzyć), wymagane urządzenia, stałe godziny wiadomości, informacje przekazywane są nie tylko za pomocą słów ale i obrazów etc.

internet - interaktywny, szybki, wielokrotnego użytku, szeroki dostęp do różnych portali informacyjnych, zróżnicowane informacje, wymagane urządzenie, ogólnodostępny, wszędzie dostępny etc.

Głosowanie, praca w grupach i wspólne dyskusje pozwalają zacieśnić więzy między uczestnikami zajęć, czyli ludźmi pochodzącymi z jednego regionu, wzmacniają tym samym poczucie przynależności do określonej społeczności.

Ostatnia część jednostki stanowi ewaluację zajęć. Dzięki niej prowadzący dostanie informację zwrotną na temat tego czy uczniom się podobało, a zatem czy potrafił ich zainteresować, czy warto coś zmienić, coś dodać lub ująć.

Jako, że metoda wspólnego budowania wiedzy zasugerowana we wstępie może prowokować do myślenia, iż wszelkie źródła informacji są zbyteczne (bo przecież sami tworzymy wiedzę!), to jednak pragniemy podkreślić, że prowadzący, aby być kompetentnym moderatorem zajęć, musi wyposażyć sam siebie w informacje niezbędne do wykonania tej pracy, opierając się przy tym na własnej refleksji oraz odpowiednich źródłach bibliograficznych, których przykładowe pozycje znajdują się poniżej:

Zbigniew Bajka Z., *Historia mediów*, - Kraków 2008;

Briggs A., Burke P., *Spoleczna historia mediów : od Gutenberga do Internetu*, przeł. Jakub Jedliński. Warszawa 2010.

Przykładowa rozsypanka:

Data	Wydarzenie
59 p.n.e	Acta Diurna Populi Romani
X wiek	Pierwsza gazeta chińska
1452	Gutenberg drukuje Biblię
1661	Pierwsza Polska Gazeta - „Merkuriusz Polski”
1821	Bruno Kiciński wydaje Kuriera Warszawskiego pierwsza gazeta popularna
1837	Powstaje telegraf morse’a
1851	Powstaje agencja Reuters
1876	Graham Bell i wynalazek telefonu
1901	Pierwszy raz głos zostaje przesłany drogą radiową

1918	Zostaje założona polska agencja telegraficzna, PAT
1925	Pierwsza transmisja telewizyjna
1926	Zaczyna działać pierwsze polskie radio
1960	Pierwsze połączenie telewizyjne polski z Europą Zachodnią
1969	Powstaje arpanet poprzednik internetu
1991	Podłączenie Polski do Internetu, wymiana e-maili między Warszawą a Kopenhagą

Analiza czasopisma

Na początku chcielibyśmy zaznaczyć, że scenariusz niniejszej lekcji może być w łatwy sposób zaadaptowany także do analizy portalu lub wortalu internetowego. Różnice w omawianych elementach opisane są w części merytorycznej, schemat działań pozostaje jednak bez zmian.

Poruszane problemy:

- Analiza podstawowych elementów czasopisma
- Odpowiedź na pytania, o czym jest czasopismo, dla kogo, jak jest zbudowane i z czego?
- Próba przygotowania własnej okładki wymyślonemu czasopisma

Cele:

- Doskonalenie umiejętności świadomego i krytycznego korzystania z mediów
- Pogłębienie wiedzy na temat elementów składowych czasopisma
- Aktywizacja uczniów

Czas: 45 minut

Grupa: 12-16 osób

Materiały:

1. flipchart bądź tablica
2. markery
3. przyniesione przez nauczyciela/uczniów przykłady gazet codziennych, tygodników opiniotwórczych, czasopism tematycznych z różnych dziedzin etc. Gazet powinno być na tyle dużo, by uczniowie mieli wybór.

Instrukcja:

1. Przed przystąpieniem do właściwej części zajęć, prowadzący przeprowadza krótką **dyskusję na temat czasopism i gazet czytanych przez uczniów i w ich domach**. Tytuły zapisuje na tablicy. Potem, wspólnie z uczniami, grupuje wymienione gazety ze względu na jak najwięcej wymyślonych przez uczniów kategorii, np. częstotliwość ukazywania się, temat, grupa docelowa czytelników, kolory gazety etc.
2. Na podstawie podziału gazet na tablicy uczący wraz z uczniami **tworzy listę kategorii**, na podstawie których można analizować czasopisma. Zapisuje je na tablicy. Wśród wymienionych elementów,

prócz wcześniej wymienionych, powinny znajdować się : udział reklam, czy gazeta jest polska, czy jest polskim wydaniem zagranicznego tytułu, tematyka artykułów, formy prasowe, układ treści, rodzaj zamieszczanych zdjęć, charakter gazety (rozrywkowy, informacyjny).

Prowadzący wybiera spośród przyniesionych gazet jedną i **prezentuje jej analizę**, zaczynając od analizy okładki, poprzez ocenę treści zamieszczonych w numerze, po wyciągnięcie szerszych wniosków o typie gazety i specyfice czytelników

Uczniowie, podzieleni na 3-4 osobowe grupy, wybierają czasopismo i **przygotowują jego analizę** na podstawie kategorii umieszczonych na tablicy. Zadanie polega także **na przygotowaniu prezentacji analizy** przez członków grupy, tak by w trakcie wystąpienia, każdy z uczestników przedstawił na forum pewną jej część. W zależności od czasu poświęcanego na to ćwiczenie, uczący może narzucić czas trwania prezentacji (2-3 minuty dla grupy).

Prezentująca grupa jest **oceniana przez resztę słuchaczy** pod względem dogłębności analizy, ale i sposobu jej przedstawienia - spójność wypowiedzi, styl języka, postawa mówiących, czytelność prezentacji, podział zadań w grupie. Celem ćwiczenia jest przygotowanie uczniów do dyskusji na temat warsztatu pracy dziennikarza.

Zadaniem uczestników słuchających jest, każdorazowo, **przygotowanie pytania dotyczącego prezentacji**. Tym samym uczący się angażują swoją uwagę poza czasem trwania własnego wystąpienia, a także uczą się zadawać pytania wynikające z prezentowanego materiału.

Przebieg tej części lekcji to wystąpienie grupy, wskazanie przez uczonego dwóch osób do zadania pytania, odpowiedź prezentujących i ocena przez uczestników ich prezentacji (uczący może narzucić formę oceny składającą się ze zwrócenia uwagi na jeden pozytywny i jeden negatywny aspekt).

Uczący powinien zwrócić uwagę na podstawowe zasady oceny pracy grupy (nie oceniamy człowieka, ale jego pracę, nie używamy obraźliwych słów, staramy się nie tylko krytykować ale i chwalić).

3. Uczący w ramach zamknięcia tego tematu może poprosić uczniów o indywidualne przygotowanie na następne zajęcia, w formie pisemnej, podobnej analizy wybranego czasopisma.

Ewaluacja:

Ocena tych zajęć powinna składać się z samodzielnej oceny pracy grup przez ich członków, oceny pracy grup przez resztę uczestników (w trakcie ćwiczenia), a także krótkiej dyskusji podsumowującej zajęcia i wspólnej odpowiedzi na pytanie, co dla uczniów było najważniejszym elementem lekcji i dlaczego.

Kontynuacja:

W zależności od decyzji uczącego, kontynuacją tej lekcji mogą być zajęcia dotyczące:

- Projektu okładki wymyślonego przez uczniów czasopisma
- Analizy portali i wortali
- Projektu strony głównej portalu lub wortalu.

Można także połączyć poszczególne elementy wyżej wymienionych tematów i stworzyć lekcję podsumowującą analizę mediów. Projekt okładki lub strony głównej może stanowić też zadanie domowe dla grup i być prezentowany na zajęciach poświęconych innemu tematowi.

Komentarz dla uczącego

W dobie powszechnego dostępu do prasy, telewizji i innych mediów, kluczową wydaje się umiejętność świadomego i krytycznego odbioru przekazu i selekcji informacji. Warto więc poświęcić trochę czasu na doskonalenie kompetencji analizy czasopism i gazet przez młodzież, zarówno treści wewnątrz wydania, profilu całego wydawnictwa jak i samej okładki.

Analiza okładki

Okładka czasopisma jest znaczącym elementem kontaktu czytelnika z czasopismem, decyduje o pierwszym wrażeniu, często również o zakupie, informując o zawartości całego numeru. Spełnia zatem ważną rolę, jak się można domyślać – nie tylko informacyjną. Analizować należy więc wszystko, począwszy od treści, kolorystyki, dizajnu, na cenie kończąc, gdyż każdy z tych elementów niesie za sobą informację o wydawcy gazety i grupie dedykowanych odbiorców.

Przy analizie okładki należy podzielić informacje na niej umieszczone na dwa typy - informacji dotyczących ogólnego profilu, całej serii, oraz na informacje dotyczące bieżącego numeru. Innymi słowy, zwracamy uwagę na elementy stałe (dotyczące ogólnie czasopisma) i zmienne (dotyczące konkretnego numeru). Na potrzeby ćwiczenia, warto zwrócić uwagę przede wszystkim na elementy stałe, gdyż to właśnie one budują wizerunek czasopisma i przekazują nam więcej informacji o dedykowanych odbiorcach i profilu tytułu.

- Informacje dotyczące serii

Przy omawianiu danej pozycji należy zwrócić uwagę na tytuł i wydawcę - odpowiedzieć na pytanie czy jest to gazeta polska czy zagraniczna, jak graficznie ujęty jest tytuł, czy, będąc polską edycją zagranicznego tytułu, jego graficzna prezentacja jest taka sama czy inna? Warto zastanowić się nad układem graficznym, ilościowym udziałem reklam w okładce, charakterem tytułów i podtytułów i kolorystyką. Zwykle już sama nazwa czasopisma czy gazety informuje nas o jej charakterze, a informacja ta przekazywana jest też za pomocą zdjęć czy ilustracji. Wyłuszczone zwykle hasłowo tytuł i tematy wskazują na najważniejszą treść danego numeru lub zwracają uwagę na stały element wydania. Cena sugeruje nam społeczne i ekonomiczne usytuowanie grupy dedykowanych odbiorców.

To na okładce znajdziemy też informację o częstotliwości ukazywania się tytułu i jego zasięgu.

- Analiza wszystkich tych elementów pozwala nam ustalić, kto jest grupą odbiorców danej pozycji lub odwrotnie, ukazuje nam generalny obraz pewnych grup społecznych. Taka analiza przeprowadzona podczas zajęć z młodzieżą, doskonalić będzie też umiejętność wysnuwania wniosków. Dr Dorota Piontek poddając ocenie serię pism kobiecych zauważa:

Zdjęcia lokalnych znakomitości znajdują się na wydawnictwach reprezentujących różne segmenty prasy kobiecej, czego najlepszym przykładem jest Katarzyna Cichopek. Sugeruje to, że nasze rodzime gwiazdy mają wszechstronne zastosowanie. Są one uosobieniem z pozoru sprzecznych wartości: sukcesu i zwyczajności. Ich zwyczajność, wykorzystywana przez pisma poradnikowe i pisma niższej półki, odwołuje się do wspólnoty doświadczeń wynikającej z życia tu i teraz, borykania się z problemami zwykłych kobiet: spełnienie, macierzyństwo, relacje z partnerami, dbałość o wygląd. Nurt ten ma charakter uniwersalny: gwiazdy nie są już istotami wyjątkowymi, żyjącymi w wyidealizowanym świecie niedostępnym zwykłemu czytelniczkom. Z drugiej jednak strony te „normalne” kobiety osiągnęły sukces, z którego wykluczone są przeciętne Polki. Tym samym mogą one stanowić przykład, czy wzorzec dla kobiet aspirujących do życia lepszego, bardziej luksusowego; ich sukces odwołuje się do potrzeby osiągnięć i stanowi wskazówkę, co należy uczynić, aby oderwać się od przeciętności: jakich kosmetyków stosować, jak układać relacje z partnerami, jak jeść, gdzie jeździć, o czym marzyć i jak te marzenia realizować, krótko mówiąc: jak żyć.

Zakładając, że konstrukcja okładek jest rezultatem badań marketingowych, a więc odzwierciedla statystycznie opisane zainteresowania i aspiracje Polek, można wysnuć wnioski, że czytelniczka prasy kobiecej skupia się na kwestiach stereotypowo będących domeną sfery prywatnej: rodzina, poukładany dom, szczęśliwe życie osobiste, zaspokajanie potrzeb partnera, także w sferze seksualnej. Wzorzec ten jest uniwersalny, niezależny od rodzaju prasy. Okładki pism kobiecych sugerują, że sukces w sferze prywatnej jest najważniejszym wyznacznikiem samorealizacji kobiety. Czytelniczka prasy kobiecej – komunikują okładki – zainteresowania ma banalne. Kariera zawodowa do nich nie należy, bo może być jedynie uzupełnieniem satysfakcji z bycia kobietą w tradycyjnym rozumieniu.

Dominacja znanych lokalnych znakomitości na okładkach pism kobiecych jest oczywiście rezultatem udziału w tym rynku wydawnictw typu people i abloidów. Te pierwsze przedstawiają świat znanych kobiet z ich perspektywy, stąd w zapowiedziach na okładkach dominują wywiady. Te drugie skupiają się na wydarzeniach z życia *celebrities*, mających posmak skandalu czy sensacji, przy czym należy pamiętać, że w odniesieniu do osób znanych sensacją może być coś, co w realnym życiu jest wydarzeniem mieszczącym się w kategorii normy (np. ciąża).

Okładki polskiej prasy kobiecej mają swojski, lokalny charakter, co mieści się

w światowych trendach wydawnictw adresowanych do kobiet. Gwiazdy międzynarodowe pojawiają się zwykle w pismach górnej półki (w lutym tylko raz), *lifestyle'owych* i magazynach telewizyjnych. Zatem można stwierdzić, że wydawcy prasy kobiecej wolą odwoływać się do stereotypów, niż zachęcać do kupowania swoich pism stosując jakiś rodzaj prowokacji. Strategia odwoływania się do wspólnoty doświadczeń jest marketingowo skuteczna⁴.

Jak widać, na podstawie szerszej i głębszej analizy wysnuć można daleko idące wnioski o grupach społecznych, ich zainteresowaniach i potrzebach.

W kontekście zajęć szkolnych wystarczy jedynie opis wyżej wymienionych elementów i próba odpowiedzi na pytanie-co nam mówią, o czym świadczą?

Warto też zwrócić uwagę na numerację i datę wydania.

4 – Całość analizy i wiele więcej informacji znajduje się na stronie:
<http://www.press-service.com.pl/pl/analiza-okladek-pism-kobieczych/>

Analiza wnętrza czasopisma

W trakcie ćwiczeń w klasie analiza środka czasopisma lub gazety zwykle ogranicza się do zwrócenia uwagi na stałe elementy, pozycje, treści i ich układ. Temat poszczególnych artykułów ocenia się powierzchownie na podstawie tytułów i podtytułów, a wnioski wysnuwa się na podstawie raczej bodźców wzrokowych niż treści zawartych w poszczególnych artykułach. Analiza stałych rubryk czasopisma powinna obejmować opis ich tematyki i używanych form prasowych (udział w całości gazety wywiadów, reportaży, felietonów etc.), a także próbę scharakteryzowania ich umiejscowienia w gazecie - analiza spisu treści.

Na zajęciach warto podkreślić informacje umieszczone w stopce redakcyjnej.

Poniżej zawarte są tabele wyróżniające typy poszczególnych omawianych elementów, a także słowniczek potrzebnych wyrazów:

Czasopismo – periodyk, publikacja periodyczna, wydawnictwo ciągłe, druk ukazujący się najczęściej w określonych terminach, pod niezmienionym tytułem, posiadający numerację ciągłą, zawierający ustaloną szatę graficzną, a także niezbyt często zmieniający się format i objętość, zawierający materiały od wielu autorów i określoną tematykę, aczkolwiek mogący się różnić wersjami językowymi, mutacjami regionalnymi⁵.

Podział czasopism i gazet ze względu na		
treść	czas ukazywania się	Odbiorcę
Ogólne	- dziennik	- dziecięce
- społeczno – polityczne	- tygodnik	- młodzieżowe
- kulturalno – społeczne	- dwutygodnik	- kobiece
- popularno – naukowe	- miesięcznik	- dla mężczyzn
- rozrywkowe	- dwumiesięcznik	- specjalistyczne
Specjalne	- kwartalnik	(fachowe)
- techniczne	- półrocznik	
- literackie	- rocznik	
- muzyczne		
- sportowe		
- religijne		
- przyrodnicze		

5 – <http://pl.wikipedia.org/wiki/Czasopismo>.

Elementy budowy czasopisma	
Tytulatura: - tytuł, podtytuł - numeracja - data wydania - częstotliwość ukazywania się - cena Spis treści	Stałe działy i rubryki: - reportaż - listy od czytelników - nekrologi - stopka redakcyjna: - skład kolegium - adres redakcji - warunki prenumeraty - wysokość nakładu

Budowa czasopisma - elementy i ich definicje

1. Tytulatura (okładka czasopisma)

- tytuł, podtytuł,
- nr bieżący i ciągły czasopisma,
- data wydania,
- częstotliwość ukazywania się,
- cena,
- ISSN (międzynarodowy znormalizowany numer czasopisma),
- nr indeksu (zawierający zestawienie wybranych elementów zawartości czasopisma).

2. Stopka redakcyjna (metryka czasopisma)

- zawiera informacje o składzie redakcji (red. naczelny, zespół redakcyjny), adresie redakcji, nakładzie, warunkach prenumeraty.

3. Stałe działy, rubryki

- Działy – części czasopisma, w których zamieszcza się artykuły o podobnej tematyce (np. wydarzenia z kraju) lub źródle informacji (np. listy do redakcji),
- Rubryka – część tekstu czasopisma o niewielkich rozmiarach, która pojawia się pod stałym tytułem i w tym samym miejscu, w każdym numerze pisma.

Layout – szablon, wzorzec, stały układ kompozycyjny strony publikacji. W DTP ⁶ są to cechy charakterystyczne obrazu strony (także okładki i obwoluty), powtarzające się we wszystkich kolejnych numerach danego czasopisma

⁶ – DTP (ang. Desktop Publishing) – termin oznaczający ogół czynności związanych z przygotowaniem na komputerze materiałów, które będą później powielone metodami poligraficznymi.

lub w kolejnych publikacjach książkowych w ramach serii wydawniczej, narzucające publikacji unikatowy charakter i wyróżniające spośród innych pozycji tytułowych. Na podstawie layoutu, grafik redakcyjny przygotowuje dla każdego kolejnego numeru (wydania) publikacji makiety wszystkich stron.

Layout ma znaczenie praktyczne. Umożliwia czytelnikowi łatwe orientowanie się w dużej ilości informacji zawartych w publikacji poprzez odnajdywanie stałych, charakterystycznych elementów. Naczelną cechą jest tutaj konsekwencja. W skład layoutu wchodzi jednolicie ustalone w skali całej publikacji (lub jej jednostek tematycznych, działów): marginesy, podział tekstu na konkretną liczbę łamów, parametry samego tekstu takie jak krój pisma, jego stopień, interlinia, podział na akapity, wielkość wcięć akapitowych, wielkość inicjałów itp., kolorystyka całości, elementy graficzne powtarzające się w całym artykule, sekcji lub w całym piśmie, paginy, winiety, charakterystyczny układ spisu treści, stopka redakcyjna, typowa grubość i kolor ramki zawierającej zdjęcie lub tekst, standardowe kreski rozdzielające bloki tekstu, charakterystyczne tła i wiele innych elementów. W dobrze zaprojektowanym layoutcie powinno być wiele z góry zaplanowanych sytuacji, a ich konsekwentne respektowanie jest jedną z najważniejszych rzeczy świadczących o wysokim poziomie edytorskim publikacji⁷.

Bibliografia:

Encyklopedia wiedzy o prasie, red. J. Maślanka, Wrocław 1976, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Słownik najważniejszych pojęć – Gazety i czasopisma [w:] Biblioteka w szkole nr 10 rok 1999.

Czy wszystko wiemy o czasopismach [w:] Biblioteka w szkole nr 5 rok 199.

7 – [http://pl.wikipedia.org/wiki/Layout_\(DTP\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Layout_(DTP))

Analiza portalu/wortalu

W przypadku przeprowadzania zajęć z analizy portali i wortalu internetowych należy posługiwać się tym samym schematem, co w przypadku opisu czasopism i gazet, zwracając dodatkową uwagę na kilka kwestii różniących te media.

Strona główna portalu pełni podwójną rolę-okładki i spisu treści. Warto więc zastanowić się nad przejrzystością układu (layout), wielkością poszczególnych elementów, ich umiejscowieniem i pogrupowaniem tematycznym.

Inną cechą charakterystyczną portali jest możliwy ruch na stronie czyli wszelkiego rodzaju flashowe reklamy i wyskakujące okna. Warto podkreślić podczas analizy, że taka forma reklam jest dużo bardziej agresywna, a czytelnik jest zmuszony zwrócić na nią uwagę, w przeciwieństwie do sytuacji przeglądania gazet, w których zamieszczone reklamy można ominąć wzrokiem.

Najważniejszym jednak aspektem oceny portalu czy wortalu internetowego jest kwestia interaktywności. W czasie prowadzonych zajęć należy zwrócić uwagę przede wszystkim na możliwość dodawania komentarzy na stronie, ich anonimowość, usytuowanie pod artykułem. Można też poruszyć kwestię ilości niezbędnych informacji o sobie, potrzebnych do możliwości dodania komentarza i istnienie na stronie forum dyskusyjnego.

Zaznaczyć trzeba, że przeprowadzana ocena portali informacyjnych rządzi się takimi samymi zasadami jak analiza każdej strony internetowej. Poniżej znajduje się słowniczek potrzebnych terminów i przykład fragmentu przeprowadzonej analizy.

Portal internetowy – internetowy serwis informacyjny poszerzony o różnorodne funkcje internetowe, dostępny z jednego adresu internetowego. W intencji twórców, ma to zachęcać użytkowników do ustawienia adresu portalu jako strony startowej w przeglądarce www i traktowania go jako bramy do Internetu.

Zazwyczaj portal zawiera informacje będące przedmiotem zainteresowania szerokiego grona odbiorców. Jako przykładową treść portalu można podać: dział aktualnych wiadomości, prognozę pogody, katalog stron www, chat, forum dyskusyjne oraz mechanizmy wyszukiwania informacji w nim samym lub w zewnętrznych zasobach Internetu (wyszukiwarki internetowe). Ponadto portale mogą oferować darmowe usługi np. poczty elektronicznej, hostingu.

Istnieje tendencja traktowania **portalu** jako synonimu serwisu internetowego.

Wortal, portal wertykalny (ang. vertical portal) – portal wyspecjalizowany, publikujący informacje z jednej dziedziny, tematycznie do siebie zbliżone, np. dotyczące muzyki, filmu, programów komputerowych, motoryzacji.

Nazwa miała stanowić przeciwstawienie do zwykłego portalu, obejmującego szeroki zakres tematyczny (*horyzontalnego*), a przy okazji podkreślać wyższą jakość udostępnianych zasobów, jednak nie przyjęła się szeroko.

Analiza serwisu internetowego endo.pl⁸

STRONA GŁÓWNA – PLUSY

KOLORYSTYKA: Została dobrana w taki sposób, że poszczególne elementy strony nie gryzą się ze sobą. Szczególnie widać to, kiedy spojrzymy na główną (rozwijaną) menu i reklamy w okienku flashowym: kolory są podobne, równie ciepłe i zimne dzięki czemu mamy wrażenie, że strona jest bardzo jednolita.

MENU GŁÓWNE: Dzięki zastosowaniu skryptu rozwijanego menu zaoszczędzono całkiem sporo miejsca. Samo menu jest przejrzyste i łatwo w nim odnaleźć interesujące nas informacje, dzięki czemu zaoszczędzamy dużo czasu.

MENU DOLNE: Pełni rolę swoistego vademecum o firmie i serwisie Endo. Wszystkie ważne informacje są w prosty sposób zebrane i umieszczone w jednym miejscu. W jego skład możemy zaliczyć również odnośniki do kont na serwisach społecznościowych takich jak YouTube i Facebook. Choć można je było nieco lepiej wyeksponować.

STRONA GŁÓWNA – MINUSY

REKLAMY FLASH: Przede wszystkim są zbyt duże. Gdyby pokusić się o szczegółowość to zajmują w połączeniu ponad 50% strony. Nie są specjalnie oryginalne i raczej rażą niż przyciągają wzrok. Można było zrezygnować z takich rozmiarów reklamy, a w ich miejsce wstawiać pojedyncze newsy.

BRAK LOGO: Serwis Endo nie posiada wyróżniającego się logo, z którym potencjalny klient mógłby w przyszłości identyfikować markę. Uważam to za duży błąd także z punktu widzenia działań marketingowych, w których logo zajmuje jedno z ważniejszych miejsc.

NEWSLETTER i WYSZUKIWARKA: Z całą pewnością powinny zamienić się miejscami. Dla klienta poszukującego konkretnego produktu ważna jest

8 – <http://e-mike.cba.pl/?p=65>.

przede wszystkich szybka i efektywna wyszukiwarka – mała i niewidoczna w serwisie, umieszczona tuż obok „logo” Endo. Newsletter może być przez niektóre osoby traktowany jako sformalizowana odmiana spamu, zwłaszcza gdy jego częstotliwość jest zbyt duża, a zawartość mało interesująca, lub nie do końca zgodna z deklarowaną tematyką.

Projekt okładki

Zajęcia te mogą zakładać także przygotowanie projektu strony głównej portalu internetowego lub wortalu. Jeśli w trakcie cyklu zajęć uczący nie przewiduje poświęcenia na te ćwiczenia czasu na lekcji, wykonanie projektu może być uzupełniającym zadaniem domowym i sprowadzać się do prezentacji materiałów przez grupy i wspólną ocenę ich pracy. Schemat działań w obu przypadkach (okładki czasopisma i strony głównej portalu) jest taki sam. Różnice w elementach podlegających analizie znajdują się w części merytorycznej.

Poruszane problemy:

- Analiza elementów składowych i ich funkcji na okładce czasopisma, gazety lub stronie startowej portalu internetowego

Cele:

- Doskonalenie umiejętności świadomego i krytycznego korzystania z mediów
- Samodzielne zaprojektowanie przez uczniów i poddanie ocenie okładki wymyślonego przez siebie czasopisma

Czas: 45 minut

Grupa: 12–16 osób

Materiały:

W zależności od wyposażenia sali, w której odbywają się zajęcia, a także znajomości oprogramowania przez uczniów, ćwiczenia można przeprowadzać bezpośrednio na komputerach, korzystając z zasobów internetowych. W tradycyjnym wydaniu, uczący zapewnia:

- flipchart bądź tablicę
- markery, pisaki, kolorowe kartki
- przyniesione przez nauczyciela przykłady gazet codziennych, tygodników opiniotwórczych, czasopism tematycznych z różnych dziedzin etc. Gazet powinno być na tyle dużo, by uczniowie mieli wybór. Zaleca się, by uczniowie posiadali możliwość pocięcia przyniesionych gazet i korzystania z zawartych w nich informacji i zdjęć.

Instrukcja:

1. Przed przystąpieniem do właściwej części zajęć uczący się przeprowadza **burzę mózgów przypominającą wiadomości zdobyte przez uczniów w czasie poprzednich zajęć.**

Zadaje pytania :

Co utkwilo Państwu w pamięci z ostatniej lekcji ?

Jakie elementy gazety(portalu) świadczą o jej charakterze ?

I przechodzi do pytań dotyczących nowej części materiału :

Co w okładce czasopisma (na głównej stronie portalu) jest Państwa zdaniem najważniejsze ?

Jakie elementy powinny znajdować się na okładce ?

Wszystkie odpowiedzi zapisywane są na tablicy.

2. Uczący prosi jednego ochotnika o wybranie ze stosu przyniesionych gazet jednej i dokonanie szybkiej analizy jej okładki. Podsuwa pomysły zwrócenia uwagi na kolory, główne zdjęcia, wyłuszczone informacje, porządek i układ całości. W razie potrzeby zadaje pomocnicze pytania:

Czy na podstawie okładki jesteś w stanie powiedzieć dla kogo jest ta gazeta? Jaki jest jej temat? Jak często się ukazuje? Jaki ma zasięg? Jaki jest jej nakład?

3. Uczący się, podzieleni na 3–4 osobowe grupy wybierają po jednej gazecie i przygotowują podobne analizy. Ćwiczenie powinno być krótkie, a rolą uczącego powinna być pomoc grupom w jego realizacji. Grupy, dobrane w pary, prezentują sobie nawzajem swoje analizy i komentują wzajemnie wyniki pracy.

Uczący jeszcze raz **podsumowuje wymienione przez uczniów najważniejsze elementy okładki** i rozdaje materiały potrzebne do przygotowania własnego projektu. W tych samych grupach roboczych **uczący się zostają redakcją nowego czasopisma i muszą przygotować projekt pierwszej okładki**. W tym celu mogą korzystać z przyniesionych gazet, wycinając z nich potrzebne im fragmenty lub projektować okładkę np. w power poincie i korzystać z graficznych zasobów Internetu. Ćwiczenie w czasie lekcji nie powinno trwać dłużej niż 10-15 minut.

Kolejnym zadaniem grup jest wyłonienie spośród członków **redaktora naczelnego**, który w trakcie 2 minutowego wystąpienia przedstawi profil swojej gazety i projekt okładki wraz z wyróżnieniem informacji, jakie ze sobą niesie. Podczas wystąpień redaktorów naczelnych, pozostali uczestnicy lekcji oceniają projekt okładki i przygotowują swoje pytania.

Po każdej prezentacji uczący wybiera osobę zadającą pytanie i inną, oceniającą zarówno projekt jak i wystąpienie. Uczący powinien zwrócić uwagę na

ćwiczenie z poprzedniej lekcji, dotyczące oceny występów grup i analogicznie przeprowadzić je tym razem.

Uczestnicy zajęć stają się teraz przedstawicielami wydawnictwa lub wielkiej redakcji i zastanawiają się, który z prezentowanych tytułów wybrać do druku. Celem tego ćwiczenia jest wybór najlepszej, zdaniem uczniów, okładki czasopisma.

Ewaluacja:

Ocena tych zajęć powinna składać się z podsumowania częściowych ocen uczniów podczas ćwiczeń przez prowadzącego i wyłonienia najlepszego projektu okładki.

Kontynuacja:

W zależności od decyzji uczącego, kontynuacją tej lekcji mogą być zajęcia dotyczące portali i wortali albo innego tematu z proponowanych konspektów.

Etyka w mediach. Obiektywność a subiektywność informacji*

Poruszane problemy:

- Media - obiektywne źródło informacji?
- Etyka dziennikarza.

Cele:

- zwrócenie uwagi uczących się na problem związany z pojęciem prawdy
- poszerzenie wiedzy dotyczącej rzetelności dziennikarza

Czas: 45 minut

Grupa: 12-16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- rozsypanka - karteczki z różnymi zdaniami opisującymi jeden fakt (najlepiej użyć różnych notatek informacyjnych dotyczących aktualnego wydarzenia bądź przygotować je samemu – za przykład mogą służyć notatki z punktu 4)
- kodeks etyki dziennikarskiej (<http://www.sdp.pl/Kodeks-etyki-dziennikarskiej-SDP>)

Instrukcja:

1. Przedstawienie ogólnego zarysu zajęć. **Na dzisiejszych zajęciach będziemy rozmawiać o prawdzie w mediach i etyce dziennikarza.**
2. (5 min) Następnie uczyący przechodzi do pytania aktywizującego:
**Z ilu różnych źródeł informacji Państwo korzystają?
Czy uważają Państwo, że pojedyncza gazeta, portal informacyjny, dziennik telewizyjny może dawać prawdziwy obraz opisywanej sytuacji czy omawianej kwestii?**
Uczyący prosi o uzasadnienie odpowiedzi i ewentualnie podanie przykładów.
3. (10 min) Po zakończeniu rozmowy nauczyciel zapisuje na tablicy dwa słowa: **obiektywność** oraz **subiektywność**, po czym prosi uczniów o próbę definicji. **Z czym kojarzą się Państwu te dwa słowa? Jakimi innymi słowami mogliby Państwo je zastąpić?** Odpowiedzi zapisywane są wokół

słów. Po wysłuchaniu odpowiedzi nauczyciel dopisuje definicje na tablicy i prosi o porównanie odpowiedzi podawanych przez uczniów z hasłami słownikowymi.

4. (15 min) Nauczyciel rozdaje uczniom kartki ze zdaniami opisującymi pewien fakt. Na przykład: O godzinie dwudziestej pierwszej w sobotę doszło do wykolejenia się pociągów w okolicach Szczekocin k. Zawiercia.

04.03.2012 Ok. godziny 21 doszło do wypadku kolejowego w okolicach Szczekocin koło Zawiercia. Pociągi zderzyły się czołowo, nieznana jest liczba ofiar.

W sobotniej katastrofie kolejowej śmierć poniosło co najmniej 16 osób, a 57 jest rannych. „Urządzenia sterujące ruchem pociągów w Starzynach i w Sprowie były sprawne” – twierdzi prezes PKP PLK Jan Nowak.

„Na pewno był to błąd człowieka, ale mógł być poprzedzony błędem urządzenia”. To wypowiedź Stanisława Biegi z Centrum Zrównoważonego Transportu na temat sobotniej katastrofy kolejowej, w wyniku której śmierć poniosło prawie 20 osób a ponad pół setki znalazło się w szpitalach.

Uczący prosi o określenie, która z informacji jest prawdziwa, po czym zadaje pytanie: Które ze zdań jest obiektywnym przedstawieniem sytuacji? Należy zwrócić uwagę na różnicę między słowami wykolejenie, wypadek, błąd, katastrofa, a także na sposoby podawania liczby ofiar - co najmniej, prawie, setki, dziesiątki etc. Następnie zadaje ostateczne i podsumowujące tę część pytanie:

Czy przekazywanie informacji może być w pełni obiektywne?

Które z mediów można by uznać za najbardziej obiektywne i dlaczego?

5. (5min) Druga część zajęć będzie dotyczyć kwestii etycznych w dziennikarskiej pracy. Nawiązując do poprzedniej części uczący pyta: **W takim wypadku jaki powinien być dziennikarz, obiektywny czy subiektywny? (Czy subiektywność zawsze jest niekorzystna?** - pytanie, które nawiąże do zajęć z form prasowych). Po wysłuchaniu opinii uczących się uczący zadaje pytanie: **Czego nie wolno robić dziennikarzowi, a na co może sobie pozwolić?** Uczący zapisuje na tablicy **można** oraz **nie wolno**. Uczący się podają swoje propozycje, po czym zapisują je na tablicy.

6. (8min) Uczący rozdaje Kodeks Etyki Dziennikarskiej i prosi o przeczytanie części „**Informacje i opinie**” oraz skonfrontowanie jej z ułożoną wcześniej na tablicy listą.

Ewaluacja:

Pod koniec uczący sprawdza stopień zaangażowania uczących się w zajęć pytaniami: **Czy dowiedzieli się dziś Państwo czegoś nowego? Czy coś Państwa zdziwiło? Jeżeli korzystali Państwo wcześniej tylko z jednego źródła informacji, to czy teraz mają Państwo ochotę przejrzeć inne, żeby porównać sposób przedstawiania jakiejś kwestii?**

Kontynuacja

Uczący zachęca do przeczytania całego kodeksu etyki dziennikarskiej i zastanowienia się, czy są w nim zapisy, które mogą budzić zastrzeżenia.

Komentarz dla uczącego

Pojęcia obiektywności, subiektywności oraz etyki stanowią dosyć trudne wyzwanie, zwłaszcza gdy ma się do czynienia z młodszą wiekowo grupą. Jednakże niezależnie od tego, wymienione pojęcia mogą stanowić źródło nieporozumień. Przytoczmy zatem ich definicje:

Obiektywność to „niezależność od opinii innych ludzi i wolny od uprzedzeń; bezstronność” (według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego, PWN 2004)

Subiektywność to „[...] podporządkowanie indywidualnym sądom, upodobaniom, interesom, zależność od jednostkowych przeżyć” (według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego, PWN 2004)

Etyka to „ogół zasad i norm moralnych, przyjętych w danej epoce i zbiorowości społecznej; moralność” (według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego, PWN 2004)

Do przeprowadzenia powyższych zajęć nauczyciel powinien szczególnie się przygotować, a ich kształt i efekty zależą będą w głównej mierze od umiejętności stawiania granic przez nauczyciela tak, aby uniknąć zupełnego rozprężenia i nie popaść w kompletny relatywizm. Przed zajęciami warto więc sięgnąć do różnych lektur, których przykłady znajdują się w bibliografii, oraz przemyśleć kwestię tego czym są normy, z czego wynikają, czy to, co wydaje się oczywiste, jest takie na pewno.

Co jest bardziej obiektywne: zdjęcie czy słowa artykułu, materiał filmowy czy komentarz do niego? Chociaż odpowiedzi zdają się narzucać same (zdjęcie, wideo), to jednak warto zwrócić uwagę, że zarówno wideo jak i zdjęcie są jedynie wrywkami rzeczywistości, pewnego rodzaju wyborem dokonanym przez fotoreportera czy montażystę, którzy nie są przecież sami z siebie obiektywni, a obarczeni są subiektywnym spojrzeniem na świat.

Podobnie wygląda kwestia języka - jedną rzecz można wyrazić na wiele sposobów. Jednakże każdy z nich pokazuje ją w nieco odmiennym świetle, co prowadzi do załamania obiektywności wyrażanego faktu i nadania mu pewnego subiektywnego charakteru. Jak w przypadku formułowania notatek informacyjnych, które mogą zmieniać charakter wydarzenia, gdy piszący użyje na przykład zamiast cyfr (92) słów określających w przybliżony sposób liczbę (setka) i przenosi nas wówczas z rzędu dziesiątek do rzędu setek (a wiadomo, że niemal setka ofiar to niebo więcej niż tylko kilkadziesiąt - uwaga na użycie *tylko, niebo i niemal*).

Uświadamiając uczniom podobne mechanizmy, powinno się kłaść akcent bardziej na kwestię krytycznego spojrzenia niż zachęcać do popadania w czasem niebezpieczny relatywizm. Dobrze, gdy wniosek z przeprowadzonych ćwiczeń będzie wskazywał na konieczność porównywania różnych źródeł informacji w celu zdobycia pewnej, mocnej wiedzy.

Problem etyki, jako takiej, a zwłaszcza etyki dziennikarskiej wydaje się co najmniej równie delikatny. Przy tej okazji można przywołać pojęcie tabu, kwestie społecznej poprawności, która czasami może być krzywdząca dla różnych ludzi czy też grup społecznych.

Tabu to „to, o czym się nie mówi lub co jest zakazane w jakimś społeczeństwie, ponieważ jest wstydlive, niebezpieczne, kontrowersyjne lub przykre” (według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego, PWN 2004)

Również w tym przypadku istnieje wiele niebezpieczeństw. Przykłady tematów tabu należy dostosować do grupy, z którą się pracuje, ponieważ istotne jest, by uczący się mogli zrozumieć lub intuicyjnie pojąć w czym tkwi problem, by potrafili zdać sobie sprawę, że ono istnieje etc.

Wydaje się, iż ogólną zasadą, z której można wyjść lub do której dojść jest *primum non nocere* (oczywiście i tu wyrasta pytanie „komu nie szkodzić?”. Czy wyciągnięcie na jaw informacji szkodliwych dla osoby, która szkodzi innym można uznać za *nieszkodliwe?*).

Ponadto analiza części kodeksu etyki dziennikarskiej może ograniczyć się do części Informacje i opinie:

I – Informacje i opinie

1. Informacje należy wyraźnie oddzielać od interpretacji i opinii.
2. Informacje powinny być zrównoważone i dokładne, tak by odbiorca mógł odróżnić fakty od przypuszczeń i plotek, oraz powinny być przedstawiane we właściwym kontekście i opierać się na wiarygodnych i możliwie wielostronnych źródłach.
3. Opinie mogą być stronnicze, ale nie mogą zniekształcać faktów i być wynikiem zewnętrznych nacisków.
4. Błędy i pomyłki wymagają jak najszybszego sprostowania, nawet jeśli nie były zawinione przez autora lub redakcję i bez względu na to, czy ktokolwiek wystąpi o sprostowanie.

Podczas analizy warto opierać się na wiedzy dotyczącej obiektywności i subiektywności czytelnika oraz dziennikarza. Więcej informacji pomocnych dla rozważań na wspomniane tematy można znaleźć w poniższych pozycjach bibliograficznych.

Bibliografia

Fish S., *Zwykłe okoliczności, język dosłowny, bezpośrednie akty mowy, to, co normalne, oczywiste, zrozumiałe samo przez się i inne szczególne przypadki* w Fish S., *Interpretacja, retoryka, polityka*, Kraków 2008.

Kodeks etyki dziennikarskiej, <http://www.sdp.pl/Kodeks-etyki-dziennikarskiej-SDP>.

Boniecki A., *Parę zasad ważnych na co dzień w Biblia dziennikarstwa*, Kraków 2010.

Skworz A., *Etyka kontra praktyka w Biblia dziennikarstwa*, Kraków 2010.

Formy Prasowe

Blok *Formy prasowe. Notatka a artykuł informacyjny* został stworzony tak, aby prowadzący mógł dostosować go do potrzeb i wymogów grupy. W wersji minimalistycznej może posłużyć się jedynie konspektem jednostki *Formy prasowe. Notatka a artykuł informacyjny*, choć zalecamy poświęcenie tej części warsztatów nieco więcej miejsca. Jednakże w przypadku słabszych grup czasami lepiej zrezygnować na przykład z konspektu *Formy prasowe. Felieton*, który może okazać się zbyt trudny zwłaszcza dla młodszych uczestników. Blok warto ułożyć w kolejności wzrastającej trudności tematów:

1. Formy prasowe. Notatka a artykuł informacyjny
2. Formy prasowe. Recenzja
3. Formy prasowe. Wywiad
4. Formy prasowe. Felieton

W proponowanym przez nas materiale podajemy przeważnie dosyć ogólne definicje czy wyróżniki omawianych gatunków publicystycznych, których zadaniem jest jedynie pokazanie prowadzącemu jaki powinien być zarys produktu zajęć, czyli zbudowanej wiedzy. Informacje na temat poszczególnych form można znaleźć w proponowanych przez nas źródłach, które znajdują się na końcu rozdziału (z tych źródeł korzystali autorzy artykułu).

Formy prasowe. Notatka a artykuł informacyjny

Poruszane problemy:

- różne formy prasowe
- notatka prasowa, budowa artykułu informacyjnego

Cele:

- nauczenie rozpoznawania form prasowych
- rozwijanie umiejętności interpretacji i logicznego myślenia
- nabycie umiejętności pisania notatki prasowej

Czas: 45 minut

Grupa: 12–16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- rozsypanka – pocięty artykuł informacyjny, kartka
- różne gazety, czasopisma

Instrukcja:

1. Przedstawienie ogólnego zarysu zajęć: rozmowa na temat form prasowych. Rozpoznawanie form prasowych. Czym charakteryzuje się notatka informacyjna a czym artykuł informacyjny. Jak sporządzić notatkę prasową.
2. (20 min) Na początku zajęć uczący dzieli grupę na mniejsze 2–3 osobowe podgrupy (około 6 podgrup), po czym rozdaje każdej po gazecie i prosi o jej przejrzenie. Głównym zadaniem uczących się ma być znalezienie 5 różnych form prasowych oraz ich identyfikacja (**recenzja, wywiad, felieton, artykuł informacyjny, notatka prasowa**). Ponadto uczący się powinni określić długość każdej z formy (np. parę zdań, pół kolumny, dwie strony etc.), temat oraz miejsce, które dana forma zajmuje w gazecie (5 min). Każda z grup będzie przedstawiała formy prasowe, które znalazła w gazecie (1,5 min prezentacja), zapisując ich nazwy na tablicy w formie tabeli jak na przykładzie poniżej:

nazwa gazety	autor	nazwa formy	temat	długość	miejsce
Wyborcza	Jan Nowak	felieton	Euro 2012	1 kolumna, po prawej stronie	str. 19

Po wystąpieniach wszyscy wspólnie porównują tabele i próbują odpowiedzieć jak wyglądają konkretne formy prasowe. Jeżeli brakuje nazw dla niektórych form, grupa wraz z uczącym stara się podać jej nazwę (5 min).

- (15 min) Wykonawszy poprzednie ćwiczenie, każdy z uczących się dostaje wycinek (ok. jeden akapit) z jednego artykułu informacyjnego. Zadaniem uczących się jest dokładne przeczytanie swojego wycinka (2 min), którego nie może pokazać innym. Następnie każda osoba przedstawia reszcie grupy treść swojego akapitu, przy czym powinna go raczej parafrazować (5 min). Gdy wszyscy zaprezentują swój wycinek grupa wspólnie próbuje odgadnąć kolejność akapitów, starając się przy tym argumentować własne zdanie (**ten wycinek powinien być pierwszy, ponieważ...**). Uczący się układają wycinki w ustalonej przez siebie kolejności i porównują z oryginalnym układem artykułu (4min). Na koniec nauczyciel pyta:

Jak zbudowany jest artykuł?

Co znajduje się na jego początku, co na końcu, a co w środku?

Na jakie elementy należy zwrócić uwagę pisząc artykuł informacyjny? (4 min)

- (10 min) Uczący prosi grupę o przeczytanie notatek prasowych, które znaleźli w gazetach, ewentualnie rozdaje kartki z wydrukowanymi 5 różnymi notatkami prasowymi oraz prosi o ich uważną analizę pod kątem tego: **jak są zbudowane? Jakiego rodzaju informacje zawierają? Co mają wspólne?** (5 min). Po krótkiej analizie uczniowie w dwu – lub trzypodobowych grupach mają za zadanie napisać krótką notatkę informacyjną na temat warsztatów, w których uczestniczyli ostatnim razem, by później przeczytać ją na forum całej grupy (5 min). Prowadzący prosi, by uczestnicy zastanowili się nad dwoma problemami: **Czy wszystkie notatki są takie same? Czy któraś jest bardziej obiektywna?**

Ewaluacja:

Pod koniec prowadzący sprawdza stopień zaangażowania uczących się w zajęciach kolejnymi pytaniami: **Czy nauczyli się Państwo czegoś nowego dzisiaj? Czy pisanie notatek informacyjnych jest łatwe czy trudne? Czy któraś z poznanych form prasowych szczególnie Państwa zainteresowała i dla czego?**

Kontynuacja

Przeprowadzone zajęcia stanowią wprowadzenie do innych form prasowych, którymi można zająć się na następnych warsztatach.

Komentarz dla uczącego

Budowa notatki prasowej:

1. Nagłówek
2. Data i miejsce wysyłki
3. Lead – streszczenie najważniejszych informacji
4. Rozwinięcie – poszerzenie informacji – od najważniejszych do mniej ważnych
5. Cytat – na potwierdzenie faktów

Cechy dobrej notatki prasowej:

1. Obiektywność i neutralność
2. Zgodność z faktami
3. Świeżość, aktualność tematu
4. Waga, istotność informacji
5. Korzyść dla czytelnika – wartość notki
6. Obecność: faktów, liczb, nazwisk, dat
7. Narrator w trzeciej osobie
8. Zrozumiałość
9. Zwięzłość, spójność tematyczna

Budowa artykułu informacyjnego:

1. Tytuł
2. Data i miejsce wysyłki
3. Lead – streszczenie najważniejszych informacji, zawiera tezę artykułu
4. Rozwinięcie – poszerzenie informacji – od najważniejszych do mniej ważnych
5. Śródtytuły – rekapitulujące treść akapitu
6. Dane osoby kontaktowej

Cechy dobrego artykułu :

1. Intrygujący tytuł i lead
2. Logiczny układ akapitów, chronologiczny lub problemowy
3. Jeden akapit - jedna myśl
4. Świeżość tematu lub nietypowe podejście do znanego zagadnienia, nowa perspektywa
5. Autorski sznyt – polot, lekkość, charakterystyczny styl
6. Zrozumiałość dla czytelników nieobeznanych z tematem
7. Profesjonalizm – zauważalna wartość merytoryczna
8. Bogactwo przykładów i odwołań – brak „suchości” i formalności

Zajęcia z notatki prasowej oraz artykułu informacyjnego zaczynają się stonkowo podobnie do analizy czasopism. Zarówno w jednym jak i drugim przypadku przykładamy najpierw wagę do rozmieszczenia w czasopiśmie omawianych form, układu w jakim się znajdują, elementów z jakich są zbudowane.

Przechodzimy od pierwszego wrażenia, czyli tytułu, partii wyróżnionych np. przez pogrubienie, cytatów etc. do analizy treści. Przez porównywanie konkretnych przykładów, szukając powtarzalnego schematu, staramy się określić budowę i charakter formy prasowej.

Notatka i artykuł zostały włączone do jednych zajęć ze względu na podobieństwo, co również można podkreślić w trakcie warsztatów.

Znajdująca się obok tabela zawierająca informacje na temat budowy i cech poszczególnych form prasowych może stanowić pomoc dla nauczyciela.

W trakcie pracy należy odwoływać się do zajęć poświęconych obiektywności i subiektywności, co pozwoli zarazem usystematyzować wiedzę, wyrobić umiejętność krytycznego spojrzenia jak i poszerzyć kontekst.

Wybierając artykuły informacyjne do analizy najlepiej posłużyć się lokalnymi czasopismami, co o z jednej strony ułatwi pracę (uczący się będą znali mniej więcej kontekst), a z drugiej pozwoli krytycznie spojrzeć na ich własną rzeczywistość. W przypadku notatek prasowych można użyć informacji pojawiających się na stronie Polskiej Agencji Prasowej (www.pap.pl).

Formy prasowe. Recenzja

Poruszane problemy:

- Rola recenzji
- Opiniotwórczość

Cele:

- nabycie umiejętności pisania recenzji
- zachęcenie uczestników do korzystania z pism branżowych

Czas: 45 minut

Grupa: 12–16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- czasopisma branżowe z zakresu muzyki, filmu, teatru bądź literatury (opcjonalnie miesięczniki czy tygodniki typu Newsweek, Polityka, Wprost, w których można znaleźć recenzje książek, koncertów, płyt z muzyką etc.)

Instrukcja:

1. (5 min) Prowadzący zadaje pytania aktywizujące typu: **Czy chodzą Państwo do kina? Jeżeli tak, to w jaki sposób wybierają Państwo filmy? Czy polecają je Państwu znajomi? Czy też dowiadują się Państwo o nich z innych źródeł? Czy ktoś z Państwa poszedł na film ponieważ przeczytał pozytywną recenzję?** Następnie prowadzący przedstawia plan zajęć: Dzisiaj zajmiemy się recenzją. Zastanowimy się nad jej rolą oraz nauczymy się ją redagować.
2. (10 min) Następnie nauczyciel zadaje pytanie: **Gdzie szukać dobrych recenzji? Czy warto szukać w ogólnych czasopismach bądź na portalach informacyjnych** (odwołujemy się tu do wiedzy z zajęć o portalu i wortalu oraz zajęć z analizy czasopism, czasopisma branżowe), **i dlaczego?** Po wypowiedziach uczących się prowadzący rozdaje różne czasopisma i prosi o znalezienie w nich recenzji oraz o ich przeczytanie. Po odnalezieniu recenzji, pracując indywidualnie, uczący się mają za zadanie przeczytać wnikliwie tekst i odpowiedzieć na pytania: **Gdzie znajduje się recenzja? Jaka**

jest jej długość? Kto jest jej autorem (czy autorzy są zawsze ci sami)? Czego dotyczy? Czy jest negatywna czy pozytywna? Jakie jej elementy wskazują na to, że jest pozytywna bądź negatywna? Czy recenzji towarzyszą jakieś inne elementy pozatekstowe, jeżeli tak to jakie?

Prowadzący prosi o zapisywanie odpowiedzi w dowolnej formie na kartce papieru.

3. (10 min) Po wykonaniu powyższych ćwiczeń, grupa dzieli się na dwu- lub trzyosobowe podgrupy, których członkowie prezentują sobie nawzajem wyniki samodzielnej pracy i próbują ustalić, jakie elementy recenzji stale się pojawiają i powinny być w niej zawarte. Następnie dyskusja przenosi się na forum całej grupy, by wraz z prowadzącym uzgodnić, które elementy muszą pojawić się w recenzji.
4. (10 min) Uczący prosi, aby każda z podgrup wybrała dowolny temat (ostatnio przeczytana książka, nowa płyta, obejrzany niedawno film czy spektakl) i spróbowała wspólnie napisać recenzję.
5. (10 min) Kiedy każda z grup skończy pracę, uczący prosi, aby wybrana osoba z podgrupy przeczytała przygotowany tekst. Po każdym czytaniu dwie lub trzy osoby mają za zadanie ocenić, czy wysłuchana recenzja ich przekonała, argumentując przy tym swój wybór.

Ewaluacja:

Pod koniec uczący sprawdza stopień zaangażowania uczących się w zajęciach pytaniami: Czy po dzisiejszych zajęciach będą Państwo częściej sięgać po recenzje? Czy dobrze się Państwu pisało recenzję?

Kontynuacja

Uczący zachęca do przemyślenia: **Na ile warto sugerować się jedną recenzją? Czy lepiej skonfrontować kilka opinii (dlaczego tak, dlaczego nie)?**

Komentarz dla uczącego

Recenzję można potraktować jako ciąg dalszy poprzednich zajęć. Powtarzamy schemat analizy, utrwalając go zarazem i rozwijając. Zauważamy, że omawiana forma znajduje się w stałej poświęconej jej rubryce (np. *Film, Kultura, Literatura etc.*). Zwracamy uwagę nie tylko na elementy stricte tekstowe ale także i te, które do niego pozornie nie należą, mowa tu na przykład o zdjęciach, okładkach recenzowanych książek. Nierzadko można spotkać się z wyceną w postaci gwiazdek lub punktów, które od razu pozwalają odgadnąć puente

recenzenta (np. jeżeli film ma 1 punkt na 10, to raczej trudno się spodziewać przychylniej opinii).

Recenzje ze względu na swój krytyczny charakter często mają ambicje opiniotwórcze, co znów pozwala się odwołać do zajęć o obiektywności. Subiektywność w przypadku tej formy prasowej to coś zupełnie naturalnego, więc nie można jej traktować jako błąd czy wadę.

W recenzji również często stosuje się trójczłonową kompozycję. Wstęp zwiastuje to, o czym będzie mowa np. Ostatnio w kinach pojawił się nowy film Tarantino... W rozwinięciu autor recenzji prezentuje nowe dzieło, aktorów oraz fabułę, aby w zakończeniu skomentować, czy warto się z nim zaznajomić, opiniując odpowiednio film.

Poniższe cechy recenzji mogą posłużyć za punkt oparcia w analizie recenzji:

1. Charakter opiniotwórczy, możliwe więc wartościowanie.
2. Stałe miejsce w czasopiśmie.
3. Informacje o nowej książce, filmie etc.
4. Prezentacja nowej książki, filmu.
5. Odpowiada na pytania: Kto to (np. film) zrobił? Kiedy to zrobił? Jak to zrobił?
6. Ważny kontekst.

Formy prasowe. Wywiad*

Poruszane problemy:

- Wywiad jako forma kontrolowanej rozmowy

Cele:

- nabycie umiejętności formułowania pytań
- rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia

Czas: 45 minut

Grupa: 12–16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- wywiady z różnych gazet z różnymi osobami
- rozsypanka (krótki wywiad z bardzo znaną osobą z ok. 12 pytaniami i odpowiedziami pocięty odpowiednio na 25 części – wstęp, 12 pytań oraz 12 odpowiedzi)

Instrukcja:

1. (5 min) Zajęcia rozpoczynają się pytaniami prowadzącego: **Czy mają Państwo jakichś idoli (aktor, piosenkarz etc.)? Czy mogliby Państwo nazwać kogoś swoim autorytetem? Kto może być takim autorytetem?** Po uzyskaniu odpowiedzi prowadzący pyta się: **Czy chcieliby się państwo dowiedzieć czegoś o życiu takiej osoby, jej doświadczeniach oraz opiniach na różne tematy? O co byście chcieli się jej zapytać?** Po krótkiej rozmowie uczący prosi, by uczniowie spróbowali znaleźć odpowiedź na pytanie: **Gdzie szukać takich informacji?** Prowadzący stara się tak poprowadzić grupę, żeby padło hasło wywiad. Następnie przedstawia ogólny zarys zajęć.
2. (20 min) Uczący dzieli uczestników na dwu-, trzyosobowe grupy i rozda je każdej z nich wywiad rozsypankę. Uczący się mają za zadanie dopasować odpowiedzi do pytań, po czym ułożyć je w kolejności, jaką uważają za poprawną. Następnie każda z grup przedstawia wyniki swojej pracy na forum i porównuje z wynikami innych grup. Prowadzący pomaga, zadając pytania: **Które z pytań jest najciekawsze? Który z elementów może stanowić wstęp? Czy kolejne pytania nawiązują do odpowiedzi, które je**

poprzedzają? Czy pytania mają jakiś logiczny układ, np. od ogólniejszych do szczegółowszych bądź na odwrót (chronologiczny układ)? Po ustaleniu już przez całą grupę kolejności pytań i odpowiedzi prowadzący pokazuje uczestnikom niepociętą wersję wywiadu: **Na ile zgadzają się państwo z wersją oryginalną? Czy uważają państwo, że wasz układ jest lepszy, dlaczego?**

3. (10 min) Po rozwiązaniu ćwiczenia z rozsypanką grupa wraz z prowadzącym rozważa pytania: **czym wywiad różni się od innych form prasowych? Jak jest zbudowany? Do kogo jest skierowany?** Odpowiedzi uczących się zapisywane są na tablicy, po czym prowadzący kieruje rozmowę na kwestię „ciekawości” wywiadu: **Co sprawia, że wywiad jest interesujący? To kwestia osoby, z którą przeprowadza się wywiad czy dziennikarza? Jaki wpływ mają na to zadawane pytania? Jeżeli tak, to jakiego rodzaju powinno się zadawać pytania, by wywiad budził ciekawość?**

Następnie grupa zastanawia się nad sposobem zadawania oraz układania pytań: unikanie pytań zamkniętych, formułowanie ich na podstawie uzyskanych odpowiedzi etc. Odpowiedzi zapisywane są w postaci listy na tablicy.

4. (10 min) Po rozważeniu powyższych kwestii prowadzący odwołuje się do początku zajęć - pytania dotyczące idoli i autorytetów - prosząc uczących o przygotowanie w grupach dwu- trzyosobowych pięciu pytań do idola czy autorytetu (5 min). Każda z grup odczytuje swoje pytania i następuje głosowanie na najciekawsze pytanie.

Ewaluacja:

Pod koniec uczący sprawdza stopień zaangażowania uczących się na zajęciach pytaniami: **Czy uważają Państwo, że warto czytać wywiady? Czy formułowanie poprawnych pytań jest trudne?**

Kontynuacja

Uczący zachęca do przemyślenia **czy autoryzowanie wywiadów jest zgodne z etyką dziennikarza?** Prosi również o uzasadnienie odpowiedzi.

Komentarz dla uczącego

Wywiad to trzecia z kolei forma prasowa, którą się zajmujemy. Choć stanowi ona nieco większe wyzwanie niż wcześniej omawiane (notatka prasowa, artykuł informacyjny i recenzja), to jednak pozwala na większą swobodę i wyzwała kreatywność wśród uczących się.

Układanie rozsypanki ma pozwolić uczniom na zaobserwowanie pewnej ciągłości wywodu, nie tylko na poziomie pytanie – odpowiedź, ale również na poziomie układu pytań jak i relacji odpowiedź – pytanie. Dlatego też wybierając wywiad do przeprowadzenia ćwiczeń warto go przeanalizować pod kątem spójności logicznej, uważając przy tym, aby nie użyć zbyt wyrafinowanego przykładu tej formy. Zbyt duży poziom skomplikowania może jedynie zaciemnić obraz i de facto uniemożliwić skuteczne przeprowadzenie ćwiczeń. Zatem w przypadku słabszych grup można dać wywiad z układem chronologicznym pytań i odpowiedzi, np. dotyczący czyjegoś życia.

Należy zwrócić uwagę na to jak formułuje się pytania:

1. unikanie pytań, na które można odpowiedzieć jednym zdaniem lub słowem (pytania typu „czy?” zastępujemy „czy i dlaczego?”),
2. unikanie zbyt wieloznacznych, ogólnych pytań - czasem lepiej je uściślić,
3. odwoływanie się do wcześniejszych odpowiedzi indagowanego,
4. układanie różnorodnych pytań, by uzyskać pełniejszy obraz danej sprawy,
5. unikanie pytań agresywnych, zbyt osobistych i nieistotnych z punktu widzenia czytelnika.

Wywiadowi często towarzyszą elementy pozatekstowe takie jak zdjęcia, ramka z życiorysem, wstęp (lead), co należy także podkreślić podczas jego analizy. Poniżej wypisane cechy wywiadu mogą pomóc uczącemu w przeprowadzeniu zajęć:

Cechy wywiadu:

1. forma rozmowy, dialogu
2. podział ról - pytający i odpowiadający (indagujący i indagowany)
3. logiczny układ – chronologiczny lub koncepcyjny
4. często skoncentrowany na konkretnej osobie bądź na opinii/wiedzy konkretnej osoby
5. naturalność, spontaniczność

Formy prasowe. Felieton*

Poruszane problemy:

- Felieton a obiektywność dziennikarza
- Felieton cechy gatunkowe

Cele:

- Zachęcenie uczących się do czytania felietonów
- Nabywanie umiejętności interpretacji tekstów
- Zwrócenie uwagi na możliwości manipulacyjne felietonisty

Czas: 45 minut

Grupa: 12–16 osób

Materiały:

- flipchart bądź tablica
- markery
- różne gazety i czasopisma zawierające felietony, ewentualnie wycinki z gazet
- rozsypanka – różne cechy form prasowych

Instrukcja:

1. Przedstawienie ogólnego zarysu zajęć. Na dzisiejszych zajęciach rozmawiać będziemy na temat specyficznego gatunku publicystycznego jakim jest felieton. Omówienie osoby felietonisty. Subiektywność w felietonie, a możliwości manipulacji czytelnikiem. Pytanie aktywizujące: **Czy słyszeli Państwo czym jest felieton? Czy czytają Państwo felietony? Czy znają Państwo jakiegoś felietonistę?**
2. (20 min) Po wprowadzeniu do zajęć prowadzący dzieli grupę na dwu- bądź trzyosobowe podgrupy i każdej z nich daje tyle numerów tego samego czasopisma (w ten sposób uczący się będą mogli zauważyć cykliczność występowania omawianej formy), ile podgrupa liczy osób. Następnie prosi, by każda osoba oddzielnie przejrzała swoje czasopismo i znalazła w nim felieton (jeżeli w gazecie jest ich więcej niż jeden, uczący winien wskazać autora poszukiwanego felietonu). Po odnalezieniu felietonu uczący się mają za zadanie, nadal oddzielnie, przeczytać wnikliwie tekst i odpowiedzieć na pytania:

Gdzie znajduje się felieton? Jaka jest jego długość? Kto jest jego autorem (o ile wcześniej prowadzący nie podał jego nazwiska)? Czego dotyczy? Czym różni się od notatki prasowej?

Prowadzący prosi o zapisywanie odpowiedzi w dowolnej formie na kartce papieru.

3. (10 min) Następnie uczący sugeruje, by każda podgrupa przedyskutowała między sobą felietony, którymi się zajmuje. Podgrupa ma za zadanie znaleźć jak najwięcej wspólnych elementów felietonów, oraz przygotować się do ich prezentacji (1 min na podgrupę).
4. (10 min) Po prezentacjach uczący zachęca, by wszyscy wspólnie spróbowali określić cechy gatunkowe felietonu. Uczący się może, w zależności od aktywności grupy, stosować pytania naprowadzające np.: **Jak bardzo obiektywny jest felieton? Jak często się pojawia? O jakiego typu sprawach traktuje, rozważa kwestie historyczne, dotyczy aktualnych wydarzeń etc.? Czy autorzy felietonów się zmieniają?** Odpowiedzi zapisywane są na tablicy w postaci słów-haseł. [Opcjonalnie: w podgrupach uczący się wybierają z rozsypanki cechy, które uważają za wyróżniki felietonu, po czym porównują wybrane przez siebie cechy na forum całej grupy]. Prowadzący może na koniec podać słownikową definicję felietonu uzupełnioną o jego wyznaczniki.
5. (5 min) Po skonfrontowaniu wyróżników felietonu z jego definicją prowadzący zachęca do przeprowadzenia krótkiej debaty na temat: **Felietonista, co musi go wyróżniać?** Uczący się powinni podać pięć cech dobrego felietonisty, uzasadniając swoje zdanie.

Ewaluacja:

Pod koniec uczący sprawdza stopień zaangażowania uczących się w zajęć pytaniami: **Jak Państwo myślą, czy trudno być felietonistą? Czy któreś z państwa chciałoby spróbować sił jako felietonista, dlaczego? Jeżeli nie czytaliście wcześniej felietonów, to czy zmieni się to po dzisiejszych warsztatach?**

Kontynuacja

Uczący może zachęcić do przeczytania artykułu Jerzego Pilcha na temat pisania felietonów *Komentarze do otaczającej doraźności*.

Komentarz dla uczącego

Ostatnie zajęcia ze względu na trudność, jaką może sprawiać felieton, przesuwiają

ciężar bardziej na analizę formy niż tworzenie „produktu”. Omawiane zajęcia są adresowane do grup na wyższym poziomie, czyli takich, które będą w stanie sprawnie poruszać się w często zawiłych, zakrapianych ironią wywodach felietonistów.

Felieton to *«utwór publicystyczny, zwykle o tematyce społecznej, obyczajowej lub kulturalnej; o charakterze cyklicznym, często literackim i subiektywnym; skupiony wokół osoby autora »* (według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego, PWN 2004; elementy pogrubione to rozszerzenie definicji).

Felieton stanowi najbardziej nietypową formę prasową ze względu na swój mocno subiektywny charakter. Trudno mówić w jego przypadku o jakiegokolwiek informacyjności, ponieważ do jego zrozumienia potrzebujemy odpowiedniego kontekstu, a zatem wiedzy na poruszany przez felietonistę temat. W przypadku tej formy prasowej zdecydowanie dominuje wysunięta na pierwszy plan literackość. Ponadto felietony można podzielić na trzy rodzaje: o silnym ładunku emocjonalnym, satyryczne oraz logiczne, co warto uwzględnić przy wyborze tekstów do analizy.

Pracę rozpocząć należy od przeglądania czasopism i lokalizowania felietonów, dlatego że już takie pobieżne przyjrzenie się rozmieszczeniu tekstów pozwoli na wyciągnięcie wniosków o stałym miejscu i długości w gazecie. Wówczas równie prędko rzuci się w oczy, że felietony mają tę samą nazwę i autora, co niejako stanowi podstawę tej formy.

Przy rozbiórce tekstów można oprzeć się na poniższych wypisanych cechach felietonu:

1. doraźność
2. subiektywność
3. charakterystyczny styl
4. stała długość
5. stałe miejsce w czasopiśmie
6. cykliczność
7. pisany zawsze przez tego felietonistę
8. dowolność tematyczna

Bibliografia do bloku Formy Prasowe:

Sławiński, *Słownik terminów literackich*.

Kuziak M., Rzepczyński S., *Sztuka pisania po polsku*, Warszawa - Bielsko Biała 2008.

Jedliński R. *Gatunki publicystyczne w szkole średniej*, Warszawa 1984.

Biblia dziennikarstwa, Kraków 2010.

Część 2: Obywatelstwo Europejskie⁹

Skąd pochodzimy? Historia Europy i obywatelstwa

Zacznijmy od samego początku – skąd wzięło się w Europie pojęcie obywatelstwa oraz jakie kształty i formy przyjmowało ono na przestrzeni wieków? W rozdziale tym nie jesteśmy w stanie przedstawić całej historii obywatelstwa, ani nawet tej jej części, która dotyczy Europy. Mamy jednak nadzieję pokazać w nim, skąd wzięły się pewne poglądy i tradycje, a także część naszego dziedzictwa intelektualnego. Nasz wybór ma naturalnie charakter czyśto subiektywny. Zabieramy Cię w podróż do przeszłości: poznaj wielkie idee i sławnych myślicieli, zastanów się nad ich poglądami oraz przekonaniem i wyrob sobie własne zdanie na temat historii obywatelstwa. Miłej podróży!

Obywatelstwo w świecie starożytnym

Idea obywatelstwa narodziła się w starożytnej Grecji i Rzymie. Gdy skończyła się epoka rządów królewskich, narodziła się idea, żeby zaangażować przynajmniej część mieszkańców w proces tworzenia prawa i sprawowania rządów. To niewątpliwie początki nowoczesnego obywatelstwa. Należy jednak podkreślić, że większość niewielkich państw-miast starożytnej Grecji pozwalała na udział w życiu obywatelskim tylko wolnym mieszkańcom płci męskiej, w rzeczywistości ludzie ci stanowili mniejszość. Dzieci, kobiety, niewolnicy i cudzoziemcy nie byli uznawani za obywateli. Rzymianie zaś wprowadzili przywilej statusu obywatelskiego „civitas”, który można było nabyć, ale i utracić.

9 – Część 2 została opracowana w oparciu o publikację Wydawnictwa Rady Europy : “T-Kit: W budowie... Obywatelstwo, młodzież i Europa , Pakiet szkoleniowy - Obywatelstwo w Europie”, ISBN 83-60058-00-8 (oryginalna publikacja dostępna jest pod adresem: http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/Publications/T_kits/7/Polish/tkit7_polish.pdf)

Jak widać, obywatelstwo nie zawsze było równoznaczne z demokracją. Pomimo to już w czasach starożytnych istnieli myśliciele, którzy byli przekonani, że nie ma lepszej formy społeczeństwa obywatelskiego niż demokracja. Np. Platon uważał, że jego republika może powstać dopiero po rewolucji... Historia dobitnie potwierdziła jego poglądy!

Innym wielkim filozofem był Arystoteles. Wiele koncepcji stworzonych przez niego ponad 2300 lat temu nadal odgrywa ważną rolę w naszym życiu oraz wpływa na współczesny sposób myślenia i działania. „Całość jest większa niż suma jej poszczególnych części” – to cytat, którym często się posługujemy, ale niewielu z nas zdaje sobie sprawę, że autorem tego słynnego powiedzenia jest właśnie Arystoteles. Jednakże o wiele ważniejszy dla naszych rozważań jest pogląd, że społeczności istnieją dzięki ludzkiemu instynktowi nakazującemu przebywanie z innymi ludźmi. Arystoteles pisał także o edukacji. Uważał, że dobrze zorganizowane szkolenie – zarówno zinstytucjonalizowane, jak i odbywające się poza instytucjami formalnymi – tworzy społeczeństwa, w których obywatele dążą nie tylko do przetrwania, ale do współistnienia w poczuciu odpowiedzialności społecznej.

Jednym z pojęć świata antycznego, o którym być może słyszałeś jest „Agora”, to miejsce publiczne, które w starożytnych Atenach było punktem centralnym działań obywatelskich. Właśnie tam obywatele podejmowali decyzje, odbywały się dyskusje i następowała wymiana poglądów. Agora była sercem społeczeństwa obywatelskiego Aten, społeczeństwa którego podstawę stanowiła społeczność lokalna i wspólnota, a nie jednostka.

Obywatelstwo zanika – i pojawia się na nowo

W feudalnym średniowieczu, gdy tylko nieliczni uprawnieni byli do rządzenia ogromną większością, pojęcie „obywatelstwa” oraz koncepcje i filozofie leżące u jego podłoża właściwie zanikły na kontynencie europejskim.

Dopiero w XVI wieku, w czasach Renesansu, koncepcja obywatelstwa stopniowo zaczęła się odradzać w Europie, zwłaszcza we włoskich państwach-miastach. Tam, żeby być obywatelem, należało spełnić pewne warunki, w większości wypadków trzeba było urodzić się w rodzinie obywateli. Ale np. w Wenecji można było uzyskać obywatelstwo po 15 latach zamieszkiwania i płacenia podatków.

Oświecenie w Europie

Oświecenie to prąd umysłowy, który rozwijał się w Europie pod koniec XVII i przez cały XVIII wiek i obejmował zarówno filozofię, sztukę, literaturę

i muzykę, jak i teorie społeczne, kulturowe, językowe i polityczne. Oświecenie pragnęło wyjść poza ograniczenia epoki i postrzegać świat, w tym również rolę obywateli i znaczenie obywatelstwa, inaczej. Jedno z podstawowych przekonań epoki Oświecenia zakłada, że nic nie jest dane lub określone z góry, a wszechświat jest zasadniczo racjonalny, co oznacza, że może być pojmowany wyłącznie za pomocą rozumu i że można go kontrolować. Wychodząc z tego założenia oraz posiadając wiedzę o greckich państwach-miastach, Jean Jacques Rousseau stworzył koncepcję, według której wszyscy obywatele powinni mieć głos w podejmowaniu decyzji politycznych, rezygnując z korzyści osobistych.

Koncepcje „oświeconych” filozofów wywarły wielki wpływ na ówczesny świat. Utożsamiała się z nimi Rewolucja Francuska. Odcisnęły one swoje piętno także na treści konstytucji Stanów Zjednoczonych, ale nie tylko... Żyjący blisko sto lat później John F. Kennedy powiedział: „Działanie polityczne jest najważniejszym obowiązkiem obywatela”. Do idei J. J. Rousseau nawiązywano zresztą jeszcze wielokrotnie. Pomyśl tylko, jak często oglądasz w telewizji, słyszysz w twoim sąsiedztwie lub w pracy, ludzi mówiących o różnych kwestiach propagowanych i rozwijanych w epoce Oświecenia!

Zgłębiając świat oświecenia warto zapoznać się z inspirującymi koncepcjami m.in. Rousseau i Woltera, Hume’a i Smitha.

Liberalna koncepcja obywatelstwa

Według podstawowego założenia liberalnej koncepcji obywatelstwa każdy obywatel posiada pewne podstawowe prawa, o ile jest lojalny w stosunku do swojego państwa (ale nie rządu!).

Jednym z pierwszych i najbardziej wpływowych myślicieli liberalnych był angielski filozof John Locke. Według niego celem państwa jest dobro obywateli, ochrona ich praw i wolności. Na mocy kontraktu społecznego zawartego pomiędzy narodem a rządem, obywatelom przysługuje wolność myśli, własnych przekonań, wyrażania ich, organizowania się, pracy, kupowania i sprzedawania, oraz swobodnego wybierania rządu i zmieniania go (a nawet usuwania – rewolucja).

Poza kwestiami związanymi z wolnością jednostki, niektórzy myśliciele liberalni zajmowali się także problematyką zbiorowości i społeczeństwa jako całości. Szkocki filozof John Stuart Mill uważał na przykład, że najważniejsza jest dojrzałość moralna i że jest ona tylko wtedy możliwa, gdy obywatel jest zaangażowany w działania wraz z innymi ludźmi lub w ich imieniu. Swoboda i wolność

mają tylko wtedy sens, gdy utożsamiane są z takimi pojęciami, jak zbiorowa odpowiedzialność i równość. Dosadniej wyraził to Hobhouse: „Wolność bez równości jest jak nazwisko o szlachetnym brzmieniu i plugawym znaczeniu” (1911, str. 38). To niezmiennie przekonanie o podstawowej równości wszystkich ludzi można odnaleźć już w stoicyzmie, szkole filozofii czczonej założonej w Atenach około 300 r. p.n.e.

W okresie liberalizmu pojawiły się dwa prądy myślowe. Oba podzielają tę samą zasadniczą wiarę w najwyższe znaczenie wolności. Pierwsza to liberalno-indywidualistyczny, drugi – liberalno-komunitariański lub republikański. Jak zapewne zauważyłeś, przymiotnik „liberalny” odnosi się nie tylko do gospodarki wolnorynkowej, z którą w dzisiejszych czasach ruch liberalny jest utożsamiany i do której jest zawężany.

We współczesnych społeczeństwach założenia liberalizmu nadal odgrywają ważną rolę, podobnie jak idee okresu Oświecenia. Pomyśl tylko o często cytowanym argumencie, że człowiek nie rodzi się obywatelem, ale się nim staje. Innymi słowy, aby być demokratycznym obywatelem, człowiek musi wychować się w demokratycznym środowisku.

Rewolucje

Na podstawie racjonalnego światopoglądu postulowanego przez Oświecenie powstało wiele koncepcji mówiących o tym, jak wpływać na społeczeństwo i jak je zmieniać. Świadomość konieczności zmian prowadzi do żądań zmian, a żądania zmian – do rewolucji. Rewolucje były postrzegane jako najskuteczniejszy sposób wprowadzania zmian politycznych i społecznych.

Rewolucja Francuska była pierwszą rewolucją społeczną, o większym znaczeniu i, biorąc pod uwagę Deklarację Praw Człowieka i Obywatela, o głębszym sensie niż Rewolucja Amerykańska, która ją poprzedziła. Tylko Rewolucja Październikowa roku 1917, która doprowadziła do współczesnego komunizmu, może współzawodniczyć o prymat ważności z tym, co wydarzyło się we Francji pod koniec XVIII wieku.

Stworzenie współczesnej republiki, ścisłe oddzielenie państwa od kościoła, początki ruchu praw człowieka, narodziny słynnego rewolucyjnego hasła „Wolność, Równość, Braterstwo”, powstanie pierwszych ruchów feministycznych... – tak wiele zjawisk było pośrednim lub bezpośrednim efektem rewolucji społecznych, że nie potrafi my ich wszystkich nazwać. Ale możemy zaprosić cię w podróż, podczas której zapoznasz się z niektórymi ideami, a także poznasz ludzi, którzy tego wszystkiego dokonali!

Pytanie do zastanowienia: W państwie stworzonym, według której z przedstawionych powyżej koncepcji chciałbyś/abyś być obywatelem/lką? Przywódcą, którego z wyżej wymienionych ruchów, chciałbyś/abyś być?

Współczesne koncepcje obywatelstwa

Teraz, gdy znasz już główne szkoły filozofii czne, które wpłynęły na nasze dzisiejsze rozumienie obywatelstwa, oraz główne wydarzenia, które doprowadziły nas do obecnego stanu rzeczy, zapraszamy cię do zapoznania się z kilkoma innymi pojęciami związanymi z obywatelstwem i jego początkami. Pamiętaj proszę, że te pojęcia są powiązane z różnymi ruchami filozoficznymi i wydarzeniami historycznymi, których nie jesteśmy w stanie wymienić. Co więcej, w niniejszym pakiecie przedstawiamy jedynie niektóre, a wybór nasz jest czysto subiektywny. Ufamy, że będą one dla ciebie inspiracją. Życzymy przyjemnej lektury!

Państwo narodowe

Pojęcie państwa narodowego ma tylko dwieście lat. W rzeczywistości historia cywilizacji nie jest historią państw narodowych. Można by nawet zastanawiać się, czy pojęcie państwa narodowego nie jest jedynie przejściowe. Procesy takie jak globalizacja, umocnienie się Unii Europejskiej i imigracja zmusiły przecież do otwarcia się nawet te państwa, które były do tej pory szczelnie zamknięte. Jak długi będzie zatem rozdział państw narodowych w historii?

Pytanie do zastanowienia: Jak według ciebie będzie wyglądać państwo narodowe za 20 lat?

Współczesną historię Europy można by zasadniczo nazwać historią państw narodowych. Jednak wiele narodów stworzyło własne państwa dopiero pod koniec XIX wieku. Wraz z ich utworzeniem uległy ujednoczeniu języki, powstały narodowe systemy edukacyjne i pojawiły się wspólne elementy „kultury” narodowej (takie jak flagi, hymny).

A zatem narody mogą być, w mniej lub bardziej przypadkowy sposób, konstruowane, dekonstruowane i rekonstruowane. Ważne jest, aby zdawać sobie sprawę, że gdy naród jest konstruowany, pewne osoby stają się jego częścią, a inne nie. Podobnie jest w wypadku tworzenia czy rozszerzania Unii Europejskiej. Niektórzy ludzie są uwzględniani, a inni wykluczani.

Pytanie do zastanowienia: Czy znasz kogoś, kto czuje się Europejczykiem, a nie jest prawowitym obywatelem Unii Europejskiej?

Chociaż wszystkie państwa precyzyjnie określają, kto jest członkiem ich na-

rodu, a kto nie, oraz komu wolno stać się członkiem narodu, a komu nie, istnieją widoczne różnice w sposobie określania przynależności narodowej pomiędzy państwami. W niektórych krajach podstawą do tego jest „ius sanguinis” (łac. „prawo krwi”). Oznacza to po prostu, że dziecko otrzymuje obywatelstwo po ojcu lub matce. W innych krajach stosuje się „ius soli” (łac. „prawo ziemi”), co oznacza, że o obywatelstwie decyduje miejsce urodzenia. Systemy te wykluczają się i bardzo często prowadzą do podwójnego obywatelstwa lub bezpaństwowości (utruty obywatelstwa).

Z wielu względów państwa narodowe nie są już dziś, tak jak były dawniej, niezależne od siebie, w pełnym tego słowa znaczeniu. Wprost przeciwnie, z każdym dniem coraz większa staje się współzależność pomiędzy nimi. Przykładem może być waluta euro, która ściśle wiąże ze sobą 12 europejskich państw narodowych. Również Rada Europy stanowi pierwszą powojenną próbę regulacji i wzmocnienia tej współzależności i, co dało się zaobserwować w 50. rocznicę jej powstania, wynik tych działań jest pozytywny.

Ćwiczenie: Unia Europejska jest kolejnym, bardziej zaawansowanym, przykładem regulacji wzajemnej zależności pomiędzy kilkunastoma europejskimi państwami. Organizacja ta przeszła długą drogę od wczesnych faz współpracy ekonomicznej do dojrzałej unii, która przybrała formę zbliżoną do konfederacji, a to jeszcze nie koniec jej ambicji. Unii Europejskiej udaje się po raz pierwszy w historii państw narodowych, podnieść narodową suwerenność do poziomu ponadnarodowego i stworzyć dynamiczną równowagę pomiędzy nową suwerennością, a interesami narodowymi. Unia Europejska pomaga także uwrażliwić ludzi na fakt, że państwo narodowe nie jest jedyną formą tożsamości zbiorowej i że nie zajmuje wyższej pozycji niż inne elementy tożsamości danej osoby.

Zróbcie burzę mózgów i stwórcie listę zagadnień, które waszym zdaniem są dziś ważne dla osób żyjących w społeczeństwie. W małych grupach zastanówcie się, czy kwestiami tymi trzeba się zajmować na poziomie lokalnym, narodowym, czy międzynarodowym. Zbierzcie wyniki dyskusji i porównajcie odpowiedzi. Porozmawiajcie o odpowiednich poziomach decyzyjnych („zasada subsydiarności”). Nawiążcie do roli Unii Europejskiej

Temat do dyskusji: Euro nie było pierwsze...

Kiedy 1 stycznia 2002, zostało wprowadzone euro, zastępując od razu dwaście głównych światowych walut, wiele można było przeczytać o wyjątkowości i unikalności tego wydarzenia i wspaniałym osiągnięciu dwunastu krajów europejskich.

Lecz spoglądając nie więcej niż tysiąc lat wstecz na historię Europy, przekonasz się, że istniała już kiedyś prawdziwie europejska waluta. W roku 750 Pepin Mały, król Franków, wprowadził srebrnego denara, walutę, która obowiązywała w Europie przez ponad 500 lat.

Historia europejskich walut jest zdumiewająco krótka, podobnie jak historia państw narodowych. Żadna z walut państw strefy euro nie jest starsza niż 200 lat. Na przykład marka niemiecka, kiedy została zastąpiona przez euro, kończyła dopiero 50 lat. Czy przypuszczałeś, że jej historia jest aż tak krótka?

Pytanie do zastanowienia: Jak długo obowiązuje w Polsce « złoty »?

Zorganizuj dyskusję, w której omówicie argumenty za i przeciw wprowadzeniu jednej waluty globalnej.

Temat do dyskusji: Prawa człowieka są starsze niż mogłoby ci się wydawać...

Podstawowe pojęcie praw człowieka możemy znaleźć zarówno u greckich stoików, jak i w innych kulturach pozaeuropejskich. Uważa się, że pierwsza spisana karta zawierająca podstawowe prawa człowieka powstała w XIII wieku w Anglii. Była to „Magna Carta Libertatum”, a podpisał ją król Jan bez Ziemi.

W czasach Renesansu wielu filozofów odwoływało się do poglądu, mającego swe korzenie w starożytnej Grecji, mówiącego, że wszyscy ludzie są równi, a w XVII i XVIII wieku rozwinęła się koncepcja podstawowych praw naturalnych. Jednak dopiero w czasach Oświecenia i towarzyszących mu rewolucji końca XIX wieku prawa człowieka (jako prawa przysługujące ludziom przez sam fakt, że są oni ludźmi) stały się częścią programów politycznych.

W roku 1776 w Amerykańskiej Deklaracji Niepodległości zawarto niezapomniane słowa, że – „wszyscy ludzie stworzeni są równymi, że Stwórca obdarzył ich pewnymi nienaruszalnymi prawami, w skład tych praw wchodzi życie, wolność i swoboda ubiegania się o szczęście”. Smutnym i zdumiewającym jest fakt, że amerykańska konstytucja nie przyznała tych praw niewolnikom i kobietom.

W roku 1788 w wyniku wydarzeń Rewolucji Francuskiej przyjęto Deklarację Praw Człowieka i Obywatela, która definiowała podstawowe prawa na wzór Deklaracji Niepodległości.

Dopiero w roku 1948 Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjęła jednogłośnie Powszechną Deklarację Praw Człowieka, przyznając prawa nie tylko mężczyznom, ale wszystkim ludziom.

Pytanie do zastanowienia: Czy uważasz, że prawa człowieka powinny odnosić się w ten sam sposób do wszystkich kobiet, mężczyzn i dzieci żyjących na naszej planecie? Czy ludzie powinni być zmuszani do przestrzegania Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka? Jak według ciebie należy postępować z ludźmi, którzy łamią niektóre z tych praw?

Od tego czasu na całym świecie zostało przyjętych wiele norm dotyczących praw człowieka. Zasługą Rady Europy jest powstanie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, której celem jest ochrona każdego człowieka znajdującego się na terytorium objętym konwencją. Uzupełnieniem konwencji jest Europejski Trybunał Praw Człowieka, do którego mogą odwoływać się osoby, których prawa zostały naruszone.

Temat do dyskusji: Kobiety

Kobiety zawsze stanowiły połowę populacji, a mimo to często pozostawały ignorowaną grupą ludności. Podkreślaliśmy już wiele razy, że szlachetne i humanistyczne koncepcje, takie jak istnienie i ochrona niezaprzeczalnych praw naturalnych, odnosiły się początkowo tylko do mężczyzn. Ile kobiet (oprócz królowych) znajdziesz w swoich szkolnych podręcznikach do historii?

Nie jest tajemnicą, że do tej pory żaden kraj nie osiągnął jeszcze pełnej równości w traktowaniu mężczyzn i kobiet. Nadal ważnym pytaniem pozostaje, czy historia zna w ogóle jakieś kobiety, które miały wpływ na jej przebieg. Czy pamiętasz nazwisko jakiejś kobiety?

Być może kobiety odegrały w historii większą rolę niż się nam wydaje? Na podstawie obserwacji ich działalności w dzisiejszych czasach, możemy być pewni jedynie tego, że historia po prostu rzadziej wymienia ich nazwiska.

Temat do dyskusji: Mała ojczyzna

Prof. Leszek Kołakowski filozof, pisarz żyjący od roku 1968 poza krajem, w czasie uroczystości nadania mu w roku 1993 tytułu honorowego obywatela Radomia, będącego jego miastem rodzinnym, małą ojczyznę określił następująco: „To miasto, czy wieś w której się urodziliśmy, to środek świata. To przestrzeń niewielka, w której się obracamy - nasze domy, ulice, cmentarze, kościoły, to przestrzeń niewielka wielkim wysiłkiem ludzkim zabudowana, przez wojny niszczone i odbudowywana, to centrum świata.”

Mała ojczyzna może być zarówno realną przestrzenią geograficzną, ale i miejscem symbolicznym. Przestrzeń małej ojczyzny nie musi pokrywać się z administracyjnie wyznaczonym obszarem gminy, małego miasta, wsi czy dzielnicy wielkomiejskiej. Przestrzeń małej ojczyzny to miejsce doniosłych

doświadczeń i przeżyć osobistych jej mieszkańców, formowania się ich biografii, to świat z którym zrosło się ich życie i z którym wiąże ich częstokroć silna więź emocjonalna. To dostępny zmysłowemu poznaniu, świat wyglądom, kształtów i barw domów, ulic, parków, lasów, pól, łąk...

Małe ojczyzny to „świat niepowtarzalnej konstelacji krajobrazów. Mała ojczyzna jest płaszczyzną tworzenia się więzi lokalnych, zakorzenienia ludzi we własnej tradycji i historii.” (S. Starczewski, *Małe ojczyzny - tradycja dla przyszłości*, *Małe ojczyzny. Tradycja dla przyszłości*, s. 23)

Pytanie do zastanowienia: Czy Ty masz swoją „małą ojczyznę”? Czy jest nią Ziemia Miechowska? A może jakaś inna przestrzeń? Czy odczuwasz więź z tym miejscem, czy znasz jego historię?

„Powrót obywatela”. Współczesne koncepcje obywatelstwa

Obywatelstwo – popularne słowo

Pakiet szkoleniowy, który właśnie czytasz, to tylko jeden z dowodów na to, że nieco sztywnie rozumienie obywatelstwa – relacji pomiędzy obywatelami i ich państwem – rozszerza się i że pojęcie „obywatelstwo” zaczyna coraz częściej pojawiać się w użyciu.

Dobrym tego przykładem jest liczba wyników wyszukiwania, które możemy otrzymać w przeglądarce internetowej Google, kiedy wprowadzimy zwrot „Obywatelstwo Europejskie” – prawie 15 000. Jeżeli jako zapytanie wprowadzimy słowo „obywatelstwo”, otrzymamy jako wynik wyszukiwania liczbę ponad 2030000 odnośników (www.google.pl, 10 października 2012 r.). Część z tych stron internetowych powstało bezpośrednio lub pośrednio w wyniku konferencji, publikacji, przemów, badań, książek, dyskusji, które były i nadal często są organizowane, wydawane, wygłaszane i prowadzone.

Próbując przezwyciężyć statyczne pojmowanie obywatelstwa jako statusu prawnego w odniesieniu do państwa narodowego, większość współczesnych koncepcji obywatelstwa zbliża się do pojęcia „społeczeństwa obywatelskiego”. Dlatego uważamy, że należy opisać bezsporny rdzeń obu koncepcji (relacji obywatel-państwo oraz społeczeństwa obywatelskiego) i wypuklić ich wspólne elementy, zanim zapoznamy cię z głównymi koncepcjami obywatelstwa.

Współczesne obywatelstwo – więcej niż status nadany przez państwo

„Dostajesz paszport, możesz głosować, jesteś chroniony przez państwo”. Do niedawna obywatelstwo było rozumiane głównie jako prosty związek pomiędzy obywatelami i ich państwem jasno określający prawa i obowiązki obu stron.

Pod koniec lat sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych rozumienie pojęcia obywatelstwo zaczęło podważać, kwestionować i nadawać mu nowe znaczenia. Dwie przedstawione poniżej koncepcje ilustrują ten rozwój i pokazują, że definicja obywatelstwa stała się bardziej otwarta i zaczęła być łączona z uczuciami, moralnością i poczuciem przynależności:

„Obywatelstwo jest praktyczną realizacją kodeksu moralnego (który uwzględnia dobro innych) opartą na osobistym rozwoju i dobrowolnej współpracy, a nie na represyjnej i kompulsywnej sile interwencji państwowej.”¹⁰

10 – Hayek F. (1967). *Studies in philosophy, politics and economics*. London, Routledge

„Obywatelstwo to status nadany wszystkim pełnoprawnym członkom społeczeństwa. Wszyscy posiadający ten status są równi pod względem praw i obowiązków wynikających z niego. Nie istnieją uniwersalne zasady określające, jakie to powinny być prawa i obowiązki, chodzi o to, by obywatelstwo było instytucją rozwijającą się... Obywatelstwo wymaga bezpośredniego poczucia przynależności do wspólnoty opartego na lojalności względem cywilizacji, która jest wspólną własnością. Jest to lojalność wolnych ludzi obdarzonych prawami i chronionych przez prawo zwyczajowe.”¹¹

W latach dziewięćdziesiątych definicje obywatelstwa rozbudowano, wprowadzając pojęcie „obywatelstwa wielowymiarowego” i bezpośrednio łącząc obywatelstwo z tożsamością. Była to reakcja na rozwój wydarzeń takich jak:

integracja europejska, globalizacja, migracja oraz ich polityczne, społeczne, ekonomiczne, kulturowe i ekologiczne następstwa. Kilka definicji z tamtego okresu da ci wyobrażenie o rozwoju pojęcia „obywatelstwo”:

„Obywatelstwo to pokojowe dążenia mające charakter dialogu realizowane w sferze publicznej.”¹²

„Obywatelstwo to nie tylko pewien status, określony zbiorem praw i obowiązków. To także tożsamość, wyraz czyjejs przynależności do wspólnoty politycznej.”¹³

„Obywatelstwo to pojęcie złożone i wielowymiarowe. Obejmuje ono elementy prawne, kulturowe, społeczne i polityczne oraz nadaje obywatelom określone prawa i obowiązki, poczucie tożsamości i więzy społeczne.”¹⁴

„Obywatelstwo to aktywne członkostwo i udział w społeczeństwie jednostek, które posiadają prawa i obowiązki i które mają możliwość wpływania na politykę. Dlatego też obywatelstwo musi być czymś więcej niż statusem politycznym i prawnym; jest także rolą społeczną.” (Cesar Birzea, czerwiec 2002, na Drugim Pilotażowym Kursie Obywatelstwa Europejskiego zorganizowanym przez Partnerstwo pomiędzy Komisją Europejską i Radą Europy)

11 – Marshall T. (1973). *Class, citizenship and social development*. Chicago, University of Chicago Press

12 – Habermas J. (1994). *The structural transformation of the public sphere*. Oxford, Polity Press.

13 – Kymlicka W. i Norman W. (1995). *Return to the citizen: A survey of recent work on citizenship theory*. [w:]

Besner, R. ed.: *Reorienting Citizenship*. New York, State University of New York Press.

14 – Ichilov O. (1998). *Citizenship and citizenship education in a changing world*. London, The Woburg Press.

Ćwiczenie: Wyrażanie Przekonań posługując się cytatami z tego rozdziału. Jeden z uczestników odczytuje na głos jeden z cytatów, a pozostali stają po prawej (jeśli zgadzają się z wypowiedzianym stwierdzeniem) lub po lewej (jeśli się nie zgadzają) stronie sali. Następnie uczestnicy są pytani, dlaczego zgadzają się lub nie z danym stwierdzeniem. Każdy może zmienić zdanie (przejsć na drugą stronę sali), jeśli przekonały go argumenty innych. Ważne jest, aby podsumować ćwiczenie i pozwolić ludziom wyrazić swoje uczucia (lepiej nie wdawać się w dyskusję dotyczącą poszczególnych cytatów).

Zebrane powyżej definicje nie są ani jedynymi obowiązującymi, ani też wyczerpującymi, a jedynie powinny dać wyobrażenie o tym, jak szerokim i różnorodnym pojęciem był i jest termin „obywatelstwo”, i jak jego rozumienie ewoluowało w ostatnich latach. Ponadto, cytowane definicje pomagają dostrzec podobieństwa pomiędzy różnymi koncepcjami i sposobami rozumienia tego pojęcia.

Pytanie do zastanowienia: Co jest według ciebie ważniejsze (ustaw w kolejności od 1 do 4)?

- Posiadanie praw obywatelskich (np. prawo do głosowania).
- Poczucie związku ze wspólnotami, do których należysz.
- Własne przekonanie, że wszyscy ludzie zasługują na szacunek.
- Praktyczne umiejętności i zdolności do angażowania się w politykę i/lub społeczeństwo obywatelskie.

Wspólne elementy

Jednym ze wspólnych elementów jest fakt, że obywatelstwo zawsze związane jest z przynależnością do pewnej społeczności. Społeczność taka może być opisana za pomocą różnych cech, np. wspólny kodeks moralny, identyczne prawa i obowiązki, lojalność względem cywilizacji będącej wspólnym dobrem, poczucie tożsamości.

W sensie geograficznym wspólnota definiowana jest zazwyczaj na dwóch głównych poziomach, wspólnoty lokalnej, w której żyje dana osoba, i państwa, do którego należy. Poziomy te wzajemnie się nie wykluczają, ale w zależności od koncepcji i/lub definicji, jeden z nich może być bardziej zaakcentowany.¹⁵

Kolejnym wspólnym aspektem jest fakt, że obywatelstwo zawsze istnieje w obszarach publicznych i demokratycznych, w których obywatele posiadają

15 – Audigier F. (2000). Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship. Strasbourg, Council for cultural co-operation, s. 17

równe prawa i obowiązki, do których wykonywania i wypełniania są wszyscy zobowiązani.

Różne koncepcje i konteksty

Mimo wspólnych podstaw definicje obywatelstwa różnią się od siebie kilkoma elementami. Bardzo często różnice te można zidentyfikować odwołując się przymiotnika stosowanego wraz ze słowem „obywatelstwo”. Jednym z przykładów może być pojęcie „obywatelstwo demokratyczne”, promowane przez Radę Europy. Przymiotnik „demokratyczny” podkreśla przekonanie, że obywatelstwo powinno opierać się na zasadach demokratycznych oraz określonych wartościach, takich jak: pluralizm, poszanowanie godności ludzkiej i rządu prawa.

Poza wcześniej wspomnianymi elementami, które pomagają porównywać, analizować, ustalać strukturę i rozróżniać różne koncepcje obywatelstwa, istnieje też kilka ich składników, które mają bardziej arbitralny charakter, jeżeli nie rozpatruje się ich w specyficznym kontekście, w którym dany model obywatelstwa został stworzony i w którym jest używany. Przymiotnik „europejski” jest na przykład używany zarówno w odniesieniu do terytorium, jak i w odniesieniu do pewnej tożsamości, poczucia przynależności i zbioru praw kulturowych. Jego dokładne znaczenie można zrozumieć tylko w odniesieniu do danego kontekstu, np. celu politycznego, ram instytucjonalnych i/lub historycznego rozwoju idei.

Spółeczeństwo obywatelskie – co to znaczy?

Jak już wspominaliśmy, pojęcie obywatelstwa ewoluowało od związku obywatel-państwo, w pojęciu prawnym, do koncepcji obejmującej wielowymiarowe relacje pomiędzy obywatelami i ich państwem, obywatelami i ich wspólnotami oraz pomiędzy samymi obywatelami. Obecnie „obywatelstwo” to coś więcej niż tylko konstrukt prawny; odnosi się ono między innymi do twojego osobistego poczucia przynależności, na przykład do wspólnoty, na którą możesz mieć bezpośredni wpływ i którą możesz kształtować.

Podjęto wiele prób zdefiniowania „społeczeństwa obywatelskiego”. Pojęcie to jest na ustach wszystkich, ale nie wszyscy używając go mają to samo na myśli. Choć termin ten istniał od dawna, obecną popularność zyskał na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Wtedy miał miejsce, jak to opisuje Forbrig: „niezwykły renesans” terminu „społeczeństwo obywatelskie” we wszystkich częściach Europy.¹⁶ Pojęcie to zostało wprowadzone przez filozofów szkockiego

16 – Forbrig J. (2000). Post-communist civil society: A suggestion for a theoretical framework.

Oświecenia, takich jak Adam Smith i David Hume, i miało pierwotnie oznaczać społeczeństwo jako całość, co nie koniecznie implikowało demokrację (Wimberley, 1999, str. 1).

Późniejsze rozumienie „społeczeństwa obywatelskiego” ogranicza to pojęcie do struktur społecznych funkcjonujących poza państwem, lub innymi słowy, sprowadza społeczeństwo obywatelskie do definicji: społeczeństwo minus państwo.

Według trzeciej, obecnie najbardziej rozpowszechnionej koncepcji, społeczeństwo obywatelskie jest sferą organizacji pozarządowych i stowarzyszeń (zwłaszcza o charakterze ochotniczym). Dlatego też jest ono bardzo bliskie tak zwanego „sektora pozarządowego”.

Większość współczesnych definicji i debat odnosi się do trzeciego punktu widzenia, a główny spór toczy się o to, czy religia, gospodarka i/lub rodzina powinny być traktowane jako część społeczeństwa obywatelskiego, czy też nie.¹⁷

Szeroko akceptowana socjologiczna definicja społeczeństwa obywatelskiego brzmi:

„Społeczeństwo obywatelskie można zdefiniować jako zbiór lub system samorganizujących się grup mediacyjnych, które:

- 1) są stosunkowo niezależne zarówno od władz publicznych, jak i prywatnych jednostek produkcyjnych i reprodukcyjnych, czyli od firm i rodzin;
- 2) są zdolne do planowania i podejmowania wspólnych działań na rzecz obrony lub promocji swoich interesów lub pasji;
- 3) nie dążą do zajęcia miejsc przedstawicieli państwa lub producentów/reproduktorów lub przyjęcia odpowiedzialności za rządzenie całym państwem;
- 4) są gotowe działać w ramach wcześniej ustalonych zasad o charakterze „obywatelskim”, tzn. opartych na wzajemnym poszanowaniu.”¹⁸

Niezależnie od definicji stanowiącej podstawę dyskusji, przeważająca większość debat rozpoczyna się od tego samego podstawowego założenia: Społeczeństwo rozwija się dynamicznie. Pojęcie państwa narodowego, kiedyś

The Masaryk Journal, Vol. 3, Issue 1.

17 – Bahmueller C. (2000). Civil society and democracy reconsidered. [w:] Bahmueller and Patrick: Principles and

practices for education of democratic citizenship. Center for Civic Education, Calabasas, s. 1.

18 – Schmitter P. (1997). Civil Society East and West. In: Diamond, L. et al eds: Consolidating the Third Wave Democracies. Baltimore, Johns Hopkins University Press, s. 240.

hermetycznie zamknięta konstrukcja, stało się nieszczelne. Co z niego powstanie, nadal nie wiadomo, ale z pewnością będzie to coś nowego.¹⁹

Pytanie do zastanowienia: Jak postrzegasz swoją rolę w społeczeństwie obywatelskim? Który z powyższych opisów najlepiej ją charakteryzuje?

Obywatelstwo według Unii Europejskiej i Rady Europy

Ani tekst założycielski Rady Europy, ani teksty dotyczące Unii Europejskiej nie zawierają słów „obywatelstwo” ani „obywatel”. Obecnie jednak obie instytucje kładą duży nacisk na koncepcję obywatelstwa, nazywanego europejskim, aktywnym i/lub demokratycznym.

Na początku tego rozdziału wykazaliśmy, że te dwie instytucje nie są jedynymi, które dążą do „powrotu obywatela”. Jest wprost przeciwnie: naciski pochodzą z wielu stron. Czy to dlatego, że nasze demokracje są zagrożone, wobec malejącej frekwencji w głosowaniach i wyborach? Czy potrzeba alternatywy dla państwa opiekuńczego? A może „powrót obywatela” to tylko kolejna zwalnająca z myślenia kampania „dezinformacyjna”, która służy tylko temu, by otworzyć organizacjom pozarządowym nowe pola działania?

Znalezienie wyczerpujących odpowiedzi na te pytania wykraczałoby z pewnością daleko poza ramy tej publikacji. Opinie na te tematy są tak różne. Naszym zdaniem w idei obywatelstwa chodzi o coś więcej, niż tylko rozczarowanie polityką. Jak powiedział profesor François Audigier: „Nie powinniśmy taktować „powrotu obywatela”, niezbędnego apelu o obywatelstwo pełne inicjatywy, bliskości i odpowiedzialności, jako pozytywnego skutku kryzysu państwa i demokratycznych instytucji politycznych.”²⁰

Rada Europy i Unia Europejska nieco inaczej pojmują, czym jest obywatelstwo. Warto zauważyć, że w Unii Europejskiej jest ono jasno i ściśle uwarunkowane. Tylko ktoś, kto posiada obywatelstwo jednego z państw członkowskich, jest także obywatelem Unii Europejskiej. Europejska Konwencja Praw Człowieka z kolei chroni każdą istotę ludzką (niezależnie od jej narodowości) pozostającą na terytorium objętym konwencją. Mimo to nadal będziesz słyszał wielu polityków unijnych mówiących o „obywatelstwie europejskim”, które oznacza po prostu obywatelstwo prawne osoby mieszkającej w Unii Europejskiej. Oczywiście my rozumiemy ten termin o wiele szerszej.

19 – Lauritzen P. (1998). *Auf dem Weg in die europäische Bürgergesellschaft: Herausforderungen für die politische Bildung*. Budapest/Bonn, IKAB

20 – Audigier F. (2000). *Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*. Strasbourg, Council for cultural co-operation, s. 14.

Kolejne rozróżnienie dostrzec można w koncepcjach programów Unii Europejskiej i Rady Europy przeznaczonych dla sektora młodzieżowego. Instytucje te dają całkiem inną odpowiedź na pytanie: Stworzyliśmy Europę, ale jak stworzymy Europejczyków? Unia Europejska próbuje „zblżyć Europę do obywateli” poprzez osobiste doświadczenie międzykulturowe, wolontariat i bezpośredni dialog z młodymi ludźmi²¹. Natomiast Rada Europy stawia na grupowe doświadczenia międzykulturowe, uczenie się międzykulturowe w hronionych obszarach edukacyjnych, pracę z osobami rozpowszechniającymi wiedzę i tworzenie „efektu kuli śniegowej”.

Mimo wszystkich tych różnic w koncepcjach, obie instytucje podzielają zasadnicze przekonanie – przynajmniej w dziedzinie pracy z młodzieżą – że tożsamość można zdefiniować jedynie poprzez zbiór wspólnie uznawanych wartości. Jest to podejście wzywające do szukania porozumienia, a nie stosowania przymusu. Pogląd ten odzwierciedlony został w różnorodnych uchwałach podejmowanych przez Radę Europy, olbrzymiej liczbie dokumentów wytyczających politykę działania organizacji młodzieżowych, a ostatnio również w dokumentach Unii Europejskiej, takich jak „Biała Księga Młodzieży”. W niej Europa przedstawiana jest jako „wzorcowy przykład systemu opartego na wartościach demokratycznych.”²²

Pytanie do zastanowienia: Kiedy ostatni raz słyszałeś/słyszałaś, że Unia Europejska lub Rada Europy zajęła jakieś stanowisko w kwestii obywatelstwa europejskiego? Który ze sposobów pojmowania tego terminu znalazł wyraz w tej wypowiedzi?

Nowe zjawiska

Społeczeństwo niewątpliwie rozwija się i podlega wpływom różnych czynników, które często utożsamiane są ze zjawiskiem określanym mianem postmodernizmu. Przejawia się to w wielu różnych trendach i tendencjach, takich jak:

- rewolucja informacyjna następująca w wyniku pojawiania się nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych;
- istotna zmiana w produkcji i zastosowaniu wiedzy;
- zmiana poczucia tożsamości (brak zainteresowania wspólnym interesem i wartościami);

21 – Council of Europe, Council for Cultural Co-operation (CDCC) (2001). Education for democratic citizenship

project, Education for democratic citizenship: methods, practices and strategies: final report, Strasbourg, s. 17.

22 – Tamże, s. 52.

- zmiana oblicza polityki i sposobu, w jaki obywatele uczestniczą w procesach politycznych.

Wszystkie te zjawiska mają istotny wpływ na obywatelstwo (oraz kształcenie i szkolenie na rzecz obywatelstwa). Chociaż ich istnienie jest niepodważalne, funkcjonują rozbieżne opinie dotyczące ich ewentualnych konsekwencji.

Pytanie do zastanowienia: Jak myślisz, jaki wpływ na obywatelstwo będą miały w/w zjawiska?

Niektórzy twierdzą, że pojęcie tożsamości musi pozostać i pozostanie istotą obywatelstwa, ale musi zostać oddzielone od państwa narodowego i rozszerzone na różne poziomy geograficzne, od lokalnego po globalny²³.

Inni uważają, że „tradycyjne” pojęcie obywatelstwa zaniknie w społeczeństwie postmodernistycznym. Widzą oni potrzebę stworzenia nowej podstawy, na której mogłaby rozwinąć się inna forma obywatelstwa²⁴.

Kolejna teoria, dzieląc raczej pesymistyczną ocenę tendencji rozwoju społeczeństwa postmodernistycznego, głosi, że niektóre ze „zjawisk postmodernistycznych oferują nowe możliwości dla obywatelstwa”²⁵

Debata na poziomie europejskim przez stosunkowo długi czas koncentrowała się wokół pierwszego poglądu, według którego tożsamość jest istotą obywatelstwa, od poziomu lokalnego po globalny. Instytucje europejskie twierdziły, że aspekt europejski obywatelstwa stanowi tylko uzupełnienie jego pozostałych elementów. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego również twierdzą, że „rozwój integracji europejskiej wymaga uszczegółowienia koncepcji obywatelstwa europejskiego”²⁶

I choć coraz więcej osób zgadza się, że pojęcie tożsamości powinno zostać oddzielone od państwa narodowego i rozszerzone, uważają one, że podstawowym punktem odniesienia powinien być zbiór wspólnych wartości, a nie jedynie kryteria geograficzne. Każdy, kto wyznaje te wartości jest obywatelem europejskim „i może być nim w Moskwie lub Kairze, w Atenach lub w Castrop Rauxel.”²⁷

23 – Gilbert R. (1992). Citizenship, education and postmodernity. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 13, No. 1, s. 58.

24 – Tamże, s. 59.

25 – Tamże, s. 60

26 – European Youth Forum (2001). *Strategies and key objectives for a youth policy in the European Union*. Brussels, s. 1.

27 – Lauritzen P. (1998). *Auf dem Weg in die europäische Bürgergesellschaft : Herausforderungen für die politische Bildung*. Budapest/Bonn, IKAB, s. 5.

W zależności od przyjętej interpretacji pojęcia „obywatelstwo”, istnieją różne teorie na temat jego przyszłych kierunków rozwoju:

- Czy państwo narodowe to pojęcie przestarzałe?
- Czy obywatele będą odwoływać się do społeczności podzielającej te same wartości, czy do państwa narodowego?
- Czy pojęcie obywatelstwo ma w ogóle rację bytu w przyszłości?

W następnym rozdziale przedstawimy kilka możliwych odpowiedzi na pytania postawione powyżej. Podkreślimy raz jeszcze, że nie są one ani wyczerpujące, ani jedyne. Naszym celem było jedynie przedstawienie różnorodności istniejących opinii i teorii.

Spółeczeństwo postmodernistyczne

A oto cytaty z książki „A Primer on Postmodernizm” autorstwa Dr. Grenza, który, mamy nadzieję, pomoże ci zrozumieć, czym jest społeczeństwo postmodernistyczne:

„Postmodernizm odnosi się do klimatu intelektualnego i przejawów kultury, które zdobywają dominującą pozycję we współczesnym społeczeństwie. Przejawy te poddają w wątpliwość ideały, zasady i wartości leżące u podstaw współczesnego sposobu myślenia. Z kolei postmodernistyczność odnosi się do przestrzeni, w której żyjemy, czasu, w którym postmodernistyczny sposób postrzegania ma coraz większy wpływ na kształt naszego społeczeństwa. Przymiotnik postmodernistyczny odnosi się zatem do sposobu myślenia i jego wytworów. Znajdują one odzwierciedlenie w wielu tradycyjnych nośnikach wyrazu kulturowego. Stąd mamy postmodernistyczną architekturę, sztukę i teatr. Postmodernistyczność to era, w której panują postmodernistyczne idee, przekonania i wartości, w której klimat postmodernizmu kształtuje kulturę. Jest to era społeczeństwa postmodernistycznego.”

Postmodernizm – definicja na podstawie tekstu opublikowanego na stronie www.counterbalance.org

Pojęcie ogólne i obejmujące szeroki wachlarz tematów, stosowane w odniesieniu do literatury, sztuki, filozofii, architektury, beletrystyki, krytyki kultury i krytyki literackiej. Postmodernizm jest w dużym stopniu reakcją na zakładaną pewność naukowych lub obiektywnych prób wyjaśnienia rzeczywistości. Postmodernizm z założenia ma stosunek sceptyczny do wszelkich uniwersalnych wytlumaczeń, słusznych dla wszystkich grup, kultur, tradycji, czy ras i skupia się raczej na względnych prawdach poszczególnych osób. W rozumieniu postmodernistycznym interpretacja jest wszystkim; rzeczy-

wistość jest tworzona przez naszą interpretację tego, czym świat jest dla każdego z nas. Postmodernizm przedkłada konkretne doświadczenie nad abstrakcyjne zasady, postulując, że zawsze efekt własnego doświadczenia będzie omylny i względny, a nie pewny i uniwersalny.

Postmodernizm zawiera przedrostek „post”, gdyż neguje istnienie najwyższych zasad i z niedowierzaniem traktuje twierdzenia, jakoby istniała taka naukowa, filozoficzna lub religijna prawda, która wszystko wszystkim wyjaśni. Jest to cecha tak zwanego „nowoczesnego” (z łac. modernus – istniejący obecnie) sposobu myślenia. Paradoks stanowiska postmodernistycznego polega na tym, że traktując sceptycznie wszystkie zasady, kwestionuje ono nawet własne. Postmodernizm zaprzecza sam sobie w twierdzeniu, że nie ma uniwersalnych prawd – za wyjątkiem oczywiście uniwersalnej prawdy postmodernizmu.

Należy również pamiętać, że jedną z cech postmodernizmu jest istnienie wielu różnych jego odmian. Termin „postmodernizm” obejmuje wiele różnych teorii. Wiele osób uważa, że posługiwanie się tylko jedną definicją postmodernizmu nie jest możliwe, a już na pewno nie jest bezpieczne, jednak z pewnością istnieje kilka istotnych elementów, które powtarzają się w każdej z tych definicji. Jednym z nich jest niewątpliwie różnorodność. Wiele elementów teorii wielokulturowości zostało włączonych do postmodernizmu, a w wielu dziedzinach kładzie się nacisk raczej na różnorodność poglądów, niż na kilka wybranych opinii. Pisarze postmodernistyczni zdają się określać siebie samych w kontraście do modernizmu, to znaczy: nie chodzi o pojedyncze wielkie umysły pracujące w odosobnieniu, produkujące „wielkie dzieła”, nie chodzi o oddzielenie kultury wysokiej od niskiej, nie chodzi o to, czy jest tam gdzieś jedna uniwersalna prawda, której wszyscy usilnie poszukujemy (może właśnie dlatego nie ma jednej uniwersalnej prawdy, czym jest postmodernizm), i dlatego nie chodzi też o jeden konkretny obraz wszechświata.

Pojawia się zatem problem skrajnej tendencji to dezawuowania wszystkiego, do uczynienia wszystkiego względnym, do usunięcia wszelkiego poczucia wspólnych wartości lub ludzkiej odpowiedzialności moralnej tak, aby nie było dobra i zła, ponieważ wszystko zależy od kontekstu społecznego i kulturowego. Trudno jest zatem potępiać potworności ubiegłego wieku lub bardziej współczesne nam ataki terrorystyczne. Jak więc mógłby wyglądać post–postmodernizm?

Europejska Konwencja Praw Człowieka

„Europejska Konwencja Praw Człowieka” określa pewną liczbę fundamen-

talnych praw i wolności: prawo do życia, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, zakaz karania bez podstawy prawnej, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wyrażania opinii, wolność gromadzenia się i stowarzyszania się, prawo do zawarcia małżeństwa, prawo do skutecznego środka odwoławczego, zakaz dyskryminacji. Protokoły Dodatkowe Konwencji przyznają więcej praw. Strony konwencji zobowiązują się do zagwarantowania tych praw i wolności wszystkim osobom znajdującym się w jurysdykcji danego kraju.

Konwencja tworzy także międzynarodowy mechanizm jej przestrzegania. W celu zapewnienia dotrzymania zobowiązań podjętych przez strony, powołano Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu. Zajmuje się on petycjami indywidualnymi i międzypaństwowymi. Na wniosek Komitetu Ministrów Rady Europy Trybunał może także wydawać opinie doradcze dotyczące interpretacji Konwencji i jej protokołów.

Możliwy rozwój wydarzeń – przyszłość nie jest tym, czym była, lecz...

Odbywszy podróż poprzez historię i zapoznawszy się ze zmianami w naszym zbiorowym rozumieniu idei obywatelstwa, przyjrzymy się zmianom i zjawiskom społecznym związanym z pojęciem obywatelstwa, które miały miejsce w niedawnej przeszłości i które być może pojawią się w przyszłości. Ćwiczenie to może nam pomóc przewidzieć reakcje na pojawiające się napięcia i wyzwania związane z pojęciem obywatelstwa. Równocześnie musimy zdać sobie sprawę, że przewidywanie ma swoje ograniczenia. Jak pokazuje doświadczenie, przyszłość jest nieprzewidywalna.

Rewolucja technologiczna, globalizacja, migracja, degradacja środowiska, odwrócenie piramidy demograficznej w społeczeństwach industrialnych, rozszerzenie Unii Europejskiej, terroryzm i jego konsekwencje to kilka najważniejszych zjawisk społeczno-politycznych, które mają znaczący wpływ na rozumienie i kształtowanie obywatelstwa.

Każde w tych zjawisk społecznych jest bardzo złożone samo w sobie, a dodatkowo oddziałują one na siebie i implikują się wzajemnie. W kolejnych rozdziałach spróbujemy zapoznać cię z głównymi kwestiami spornymi lub pytaniami otwartymi związanymi z pojęciem obywatelstwa, które niosą ze sobą te zmiany społeczne.

Pytanie do zastanowienia: Jakie najważniejsze zmiany zachodzą we współczesnym społeczeństwie? A czy dostrzegasz jakieś znaczące zmiany w swojej „małej ojczyźnie”?

Nowe zależności pomiędzy jednostką a wspólnotami odniesienia

Jeszcze do niedawna wspólnoty odniesienia poszczególnych osób (tj. wspólnoty, z którymi są one w jakiś sposób związane) można było bardzo łatwo i jasno określić, np.: rodzina, miasto, region, kraj, krąg znajomych, koledzy z pracy, ugrupowanie religijne. Sposoby uczestniczenia w tych grupach były regulowane „zasadami” lub zwyczajami w nich panującymi odnoszącymi się, między innymi, do płci, wieku, zawodu i sytuacji społeczno-gospodarczej. Dlatego też możliwości uczestnictwa jednostek w poszczególnych wspólnotach były ograniczone, lecz zarazem jasno określone.

Dzisiaj zjawiska takie jak globalizacja, integracja europejska, globalna degradacja środowiska naturalnego i rozwój techniki sprawiają, że uwzględniamy istnienie szerszych wspólnot odniesienia, takich jak np. Europa czy świat. Równocześnie tradycyjne wspólnoty odniesienia stają się mniej stabilne, dzieje

się tak w wyniku zachodzących zmian (migracje na dużą skalę zarówno wewnątrz, jak i pomiędzy państwami).

Poszczególne jednostki i obywatele bardzo często mają poczucie, że wiele wydarzeń o zasięgu globalnym ma wpływ na ich życie. Jednocześnie czują również, że wydarzenia te często oddziałują na nich w sposób pośredni i niejasny.

Innymi słowy, świat „stał się mniejszy”, ale równocześnie jednostka ma na niego coraz mniejszy wpływ. Metaforycznie można powiedzieć, że ludzie mogą łatwo stać się „widzami wielu filmów”, jednak jest im trudno „odegrać aktywną rolę w którymkolwiek z nich”.

„Świat wydaje się zmniejszać, a mimo to coraz trudniej na niego wpływać”

Chociaż badania potwierdzają te ogólne tendencje (zobacz na przykład *Life Chances and Livelihoods* (2000), U.N. Publications, Genewa), należy pamiętać, że mamy także wiele pozytywnych przykładów. Istnieją jednostki, które aktywnie uczestniczą w życiu swoich wspólnot i wywierają na nie duży wpływ. Nie bez znaczenia jest też internet drugiej generacji (np. portale społecznościowe, media społecznościowe, blogi), który umożliwia każdej osobie zaprezentowanie nawet w skali globalnej swoich poglądów.

Na czym więc polegać ma wyzwanie dla nas? Wydaje się, że na stworzeniu nowej, bliższej, bardziej zrównoważonej relacji, pomiędzy jednostką czy obywatelem a wspólnotą odniesienia, stanowiącą podstawę aktywnego obywatelstwa.

Hasła, takie jak „myśl globalnie, działaj lokalnie”, „wyciągaj wnioski i działaj” przyświecają wysiłkom zmierzającym do stworzenia pomostu pomiędzy jednostkami a mechanizmami uczestnictwa w społeczeństwie. Organizacje pozarządowe wykorzystują niezagospodarowaną przestrzeń w społeczeństwie obywatelskim – pomiędzy obywatelami i strukturami politycznymi – by promować uczestnictwo i demokrację uczestniczącą. Różne grupy nacisku próbują reprezentować interesy jednostek w procesie decyzyjnym.

Europa i reszta świata

Wszelkie istotne wydarzenia społeczne, zarówno obecne, jak i przyszłe (np. rewolucja technologiczna, globalizacja, migracja, degradacja środowiska naturalnego) rozgrywają się na płaszczyźnie ogólnoswiatowej lub pociągają za sobą skutki globalne. Dlatego też każde wydarzenie dotyczące obywatelstwa europejskiego powinno w coraz większym stopniu uwzględniać realia i aspiracje reszty świata.

Po trwającej wieki „europeizacji” świata (np. kolonizacji, rozprzestrzenianiu się modeli politycznych, społecznych i kulturalnych, wojnach światowych oraz zimnej wojnie), nadszedł czas na globalizację Europy, na myślenie o Europie w kategoriach szerszych, globalnych.

Obywatelstwo europejskie nie powinno stać się wyspą praw i przywilejów. Wprost przeciwnie, lepsze warunki życia Europejczyków – w porównaniu z warunkami panującymi w innych częściach świata – powinny ułatwić uwzględnienie światowych aspiracji, takich jak pokój, demokracja, prawa człowieka i promocja ekologicznie zrównoważonego rozwoju.

Europa, z uwagi na swoją historię i obecną pozycję w społeczności międzynarodowej, ma do odegrania konkretną rolę i ponosi odpowiedzialność w stosunku do reszty świata. Nasze historyczne powiązania z wieloma krajami poza naszym kontynentem mogą pomóc nam „zrozumieć świat”; coś, co łatwiej powiedzieć, niż zrobić. Nasza siła ekonomiczna i polityczna powinna pozwolić nam stworzyć efektywne mechanizmy umożliwiające polepszenie warunków życia i zwiększenie szans nie-Europejczyków.

Konkretna rola nowego obywatelstwa europejskiego mogłaby więc polegać na opisanym powyżej sposobie pojmowania świata i pewnym zobowiązaniu Europejczyków względem całej ludzkości. Obywatelstwo europejskie – rozumiane jako obywatelstwo mające swój początek w Europie i świadome zobowiązań wobec świata – powinno pomóc zapewnić pokój i demokrację, poszanowanie praw człowieka oraz życie zgodnie z zasadami ekologicznie zrównoważonego rozwoju w społeczeństwach na całym świecie.

Z punktu widzenia etyki

Naukowcy głoszą, że świat jest tak mały i współzależny, że ruch skrzydeł motyla w dżungli amazońskiej może wywołać gwałtowną burzę po drugiej stronie globu. Zasada ta jest znana pod nazwą „efektu motyla”. Dziś jesteśmy świadomi tego, że większość działań ludzkich powoduje „efekt motyla” – pozytywny lub negatywny. Świadomość tego powinna zachęcać nas do aktywności na rzecz pozytywnego efektu.

Pomimo różnic politycznych, kulturowych i religijnych, zjawiska społeczne, takie jak np. technologie komunikacyjne, globalizacja gospodarcza, proces integracji europejskiej, migracje, zbliżają ludzi na całym świecie.

Jednocześnie, ponieważ wiemy o sobie coraz więcej, potrafi my precyzyjniej niż kiedykolwiek dostrzec, gdzie leżą granice człowieczeństwa. Na przykład Agencje Organizacji Narodów Zjednoczonych przypominają nam co roku, że

współcześnie prawdziwe granice człowieczeństwa leżą pomiędzy potężnymi i bezsilnymi, wolnymi i więzionymi, uprzywilejowanymi i poniżanymi. I zamiast zanikać, stają się coraz bardziej widoczne.

W czasie, gdy będziesz czytał ten akapit, gdzieś na świecie urodzi się kilkanaścioro dzieci. Ich matki będą je trzymać na rękach, karmić, uspokajać i opiekować się nimi... W tych najprostszych gestach ludzkość nie zna podziałów. Lecz większość dzieci nigdy nie zazna dobrobytu, w jakim żyje niewielka garstka ludzi. Będą one musiały egzystować w warunkach, które większość z nas uznaliby za nieludzkie. (Zaczerpnięte z przemowy wygłoszonej przez Kofiego Annana po otrzymaniu nagrody Nobla).

Ludzkość zbliża się do siebie dzięki technologiom informacyjnym i komunikacyjnym oraz procesowi integracji międzynarodowej i globalizacji, lecz jednocześnie jest coraz bardziej podzielona z powodu rosnących różnic między uprzywilejowanymi i upokarzonymi. Te współistniejące synergie „unifikacji” i „fragmentacji” stanowią paradoks oraz wielkie ekonomiczne, społeczne, polityczne, kulturalne i edukacyjne wyzwanie dla całej ludzkości. Wyzwanie to należy podjąć nie tylko dlatego, że sytuacja naszej „globalnej wioski” może się pewnego dnia wymknąć spod kontroli, lecz także dlatego, że dotyczy ono kwestii natury ludzkiej, naszej godności jako istot ludzkich i naszej umiejętności współistnienia.

„Ludzkość zbliża się do siebie, a mimo to jest coraz bardziej podzielona”

Sprostanie temu wyzwaniu wymaga solidarności i wzajemnego szacunku. To mogłoby być podstawą nowego pojmowania obywatelstwa oraz ogniwem łączącym różne działania ekonomiczne, społeczne, polityczne, kulturalne i edukacyjne, które można by podjąć w celu zmiany obecnej sytuacji. W następnym rozdziale, przedstawimy w skrócie, jak przekonanie to przekłada się na nasz sposób postrzegania obywatelstwa europejskiego.

Pytanie do zastanowienia: Jakim podstawowym wartościami powinniśmy hołdować w czasach zmian?

Ćwiczenie: Przedstaw wizję swojej „małej ojczyzny” za dwadzieścia lat. Możesz wykorzystać różne techniki: rysunek, malarstwo, kolaż, teatr obrazu. Przedstaw inną swoją wizję i omówcie, w jaki sposób odnoszą się one do obywatelstwa.

Nasz schemat pojęciowy

Obywatelstwo – pojęcie kontrowersyjne

Obywatelstwo rozumiane jest na wiele sposobów, ponieważ, jak mieliśmy okazję się przekonać, związane z nim tradycje i koncepcje różniły się w zależności od epoki historycznej, a także w zależności od kraju, jego historii, społeczeństwa, kultury i ideologii. Wszystkie wyobrażenia o tym, czym jest obywatelstwo, współistnieją ze sobą i tworzą pewnego rodzaju napięcie, posiadające swoje implikacje ekonomiczne, społeczne i polityczne.

Patrząc z perspektywy jednostki, niezależnie od przyjętej koncepcji, obywatelstwo jest pojęciem z założenia kontrowersyjnym, ponieważ oznacza ciągłą interakcję i poszukiwanie kompromisu pomiędzy osobistymi potrzebami, interesami, wartościami, przekonaniami, postawami i zachowaniami każdego obywatela, a społecznością, w której żyje.

Te wzajemnie oddziałujące na siebie rodzaje napięć – po pierwsze pomiędzy różnymi koncepcjami obywatelstwa i po drugie pomiędzy poszczególnymi obywatelami i ich wspólnotą/wspólnotami – to sedno sprawy. Dają one również nieprzebrany zasób możliwości uczenia się w naszej pracy edukacyjnej z młodymi ludźmi.

Nasza koncepcja nie mogła i nie próbuje być neutralna. Jako kolejny etap pracy młodzieżowej prowadzonej w ostatnich latach przez Komisję Europejską i Radę Europy wprowadzimy dwa podejścia – raczej nie modele – posiadające wyraźnie dostrzegalną wspólną myśl przewodnią: obywatelstwo jest pojęciem dynamicznym, złożonym i integralnym.

Pytanie do zastanowienia: Przemyśl przez chwilę terminy - dynamiczny, złożony i integralny. Jak myślisz, jak mogą one łączyć się ze sobą?

Nasz schemat pojęciowy obejmuje wymiar indywidualny i zbiorowy obywatelstwa, a także jego aspekt wewnętrzny i zewnętrzny. Indywidualny wymiar obywatelstwa dotyczy osobistych wartości i perspektyw – w swoim wewnętrznym aspekcie – oraz indywidualnych zachowań, praw i obowiązków – w swoim aspekcie zewnętrznym. Wymiar zbiorowy obywatelstwa obejmuje z kolei zbiorowe wartości, pojęcia i koncepcje – w swoim aspekcie wewnętrznym – oraz struktury kulturowe, społeczne i ekonomiczne – w swoim aspekcie zewnętrznym.

Obywatelstwo Schemat pojęciowy		
	Aspekt wewnętrzny	Aspekt zewnętrzny
Wymiar indywidualny - obywatel	Osobiste wartości i perspektywy	Indywidualne zachowania, prawa i obowiązki
Wymiar zbiorowy - wspólnota(y)	Zbiorowe wartości, pojęcia i koncepcje	Struktury kulturowe, społeczne, polityczne i ekonomiczne

Posługując się tymi dwoma podejściami będziemy badać złożoność i dynamikę obywatelstwa. Pierwsze – cztery wymiary obywatelstwa – przyjmuje perspektywę socjologiczną, a drugie – poczucie przynależności – perspektywę osobistą. Oba stanowiska badawcze opisują interakcje pomiędzy jednostką a wspólnotą; które mają istotne znaczenie dla definicji obywatelstwa. Pierwsze wychodzi od pojęcia społeczności zbiorowej, a drugie od jednostki.

Te dwa podejścia tworzą razem dwa uzupełniające się sposoby postrzegania (socjologiczny i zorientowany na jednostkę) obywatelstwa. Nie są one jedynie kompilacją różnych idei, ale oba stanowią wyraz dynamicznego, kompleksowego i integralnego sposobu pojmowania obywatelstwa. Ten sposób kształtuje także nasz schemat pojęciowy oraz podstawy koncepcji i praktyki edukacyjnej proponowane przez nas w następnych rozdziałach.

Cztery wymiary: społeczne podejście do obywatelstwa.

W relacji pomiędzy jednostką a społeczeństwem możemy wyróżnić cztery wymiary. Korelują one z czterema podsystemami wyróżnianymi w społeczeństwie: wymiar polityczny/prawny, wymiar społeczny, wymiar kulturowy i wymiar ekonomiczny.

Pytanie do zastanowienia: Kiedy czytasz opisy tych czterech wymiarów, zastanów się, w jakim stopniu każdy z nich znajduje swoje odzwierciedlenie w tobie? W jakim stopniu rozwinięte jest twoje obywatelstwo w każdym z tych wymiarów?

Wymiar polityczny

Polityczny wymiar obywatelstwa odnosi się do praw i obowiązków politycznych. Rozwijanie go powinno następować poprzez zdobywanie

wiedzy o systemie politycznym oraz upowszechnianie postaw demokratycznych i umiejętności zaangażowania społecznego.

Polityczny wymiar obywatelstwa może być promowany poprzez podnoszenie świadomości i edukację dotyczącą, np: – pojęć związanych z demokracją, – znajomości struktur politycznych i procesów decyzyjnych na płaszczyźnie narodowej i międzynarodowej/europejskiej, – systemów wyborczych, – partii politycznych, – grup lobbingowych, – uczestnictwa politycznego i innych form uczestnictwa (np. demonstracji, pisanie pism do prasy), – historii i podstaw społeczeństwa obywatelskiego, – wartości demokratycznych, – praw człowieka w Europie, – świadomości bieżących kwestii politycznych (w tym integracji europejskiej i polityki międzynarodowej), – stosunków międzynarodowych, – organizacji i prawodawstwa międzynarodowego, – roli mediów, – systemu prawnego, – ekonomii.

Wymiar społeczny

Wymiar społeczny obywatelstwa odnosi się do zachowań pomiędzy jednostkami i wymaga pewnej dozy lojalności i solidarności. Aby rozwijać ten wymiar, niezbędne są umiejętności społeczne i wiedza o stosunkach panujących w danym społeczeństwie.

Wymiar społeczny obywatelstwa może być promowany poprzez, np: – zwalczanie izolacji społecznej i wykluczenia społecznego, – ochronę praw człowieka, – zbliżenie różnych grup społecznych (np. mniejszości narodowych i grup etnicznych), – podnoszenie świadomości kwestii społecznych (np. sytuacji grup społecznych i etnicznych), – działania na rzecz równości płci, – pracę nad społecznymi konsekwencjami społeczeństwa informacyjnego, – wyrównywanie różnic dotyczących zabezpieczenia socjalnego, opieki społecznej, umiejętności czytania i pisanie, zdrowia.

Wymiar kulturowy

Wymiar kulturowy obywatelstwa odnosi się do świadomości wspólnego dziedzictwa kulturowego. Powinien być rozwijany poprzez szerzenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego, historii oraz podstawowych umiejętności (kompetencja językowa, umiejętność czytania i pisanie).

Wymiar ten może być wspomagany poprzez, np: – promocję doświadczeń międzykulturowych, – działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego, – działania przeciwko rasizmowi i dyskryminacji, – promowanie wiedzy o historii i dziedzictwie narodowym, europejskim i globalnym, – dyskusje o roli technologii informacyjnej i środków masowego przekazu.

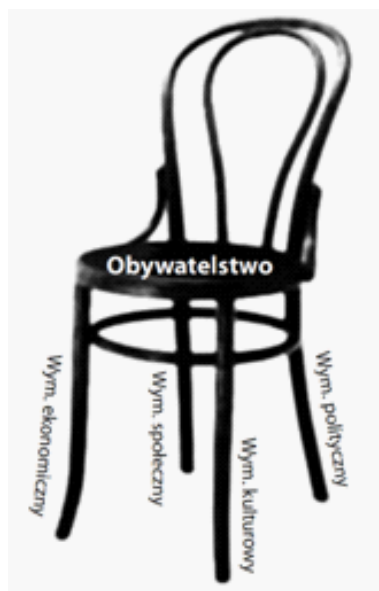
Wymiar ekonomiczny

Wymiar ekonomiczny obywatelstwa odnosi się do związku pomiędzy jednostką a rynkiem pracy i rynkiem konsumentów. Implikuje on prawo człowieka do pracy i do minimalnego poziomu życia. Kluczową rolę w rozwijaniu wymiaru ekonomicznego odgrywają umiejętności ekonomiczne (związane z wykonywaniem pracy zawodowej lub inną działalnością gospodarczą) oraz szkolenia i kursy zawodowe.

Wymiar ekonomiczny obywatelstwa może być rozwijany poprzez, np: – podnoszenie kwalifikacji zawodowych, – włączanie grup mniejszościowych w procesy gospodarcze (np. poprzez pozytywną dyskryminację), – podejmowanie wyzwań związanych z globalizacją i z wykorzystaniem innowacyjnych metod oraz strategii, – podejmowanie wyzwań związanych z europejską i globalną współpracą ekonomiczną, – analizę sytuacji na europejskim rynku pracy i aspektów zatrudnienia/bezrobocia oraz ich związku ze społecznymi aspektami gospodarki globalnej, – świadomość społecznych konsekwencji zmian zachodzących w gospodarce światowej, – ochronę praw konsumenta.

Tak rozumiane obywatelstwo można porównać do krzesła. Czterema nogami byłyby kolejno cztery wymiary: ekonomiczny, społeczny, kulturowy i polityczny. Ich rozwój byłby warunkiem istnienia obywatelstwa.

Rysunek – Krzesło obywatelstwa

Te cztery wymiary obywatelstwa rozwijają się poprzez procesy socjalizacji. Procesy te przebiegają w sposób zorganizowany w szkole, rodzinie, organizacjach obywatelskich, partiach politycznych, a w sposób mniej zorganizowany w stowarzyszeniach, środkach masowego przekazu, grupach sąsiedzkich i rówieśniczych.

Ćwiczenie: Narysuj (lub zbuduj!) swoje własne „krzesło obywatelstwa”, demonstrujące, w jakim stopniu rozwinąłeś w sobie każdy z wymiarów. Możesz zbudować też krzesło obrazujące społeczeństwo, w którym żyjesz, lub Europę. Porównaj opinie innych uczestników ćwiczenia.

Obywatelstwo europejskie

Zgodnie z logiką tego modelu istnienie dojrzałego społeczeństwa europejskiego oznaczałoby równoczesny rozwój wszystkich czterech wymiarów obywatelstwa europejskiego – ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturowego.

Jednakże Europa nie osiągnęła jeszcze tak wysokiego poziomu. Czy możemy mówić o zbiorowym społeczeństwie europejskim? Z pewnością nie w ten sam sposób, w jaki mówimy o społeczeństwie portugalskim czy polskim. Wpływa na to zróżnicowanie sytuacji społecznej na całym kontynencie oraz brak ekonomicznych, kulturowych, społecznych i politycznych systemów na poziomie europejskim.

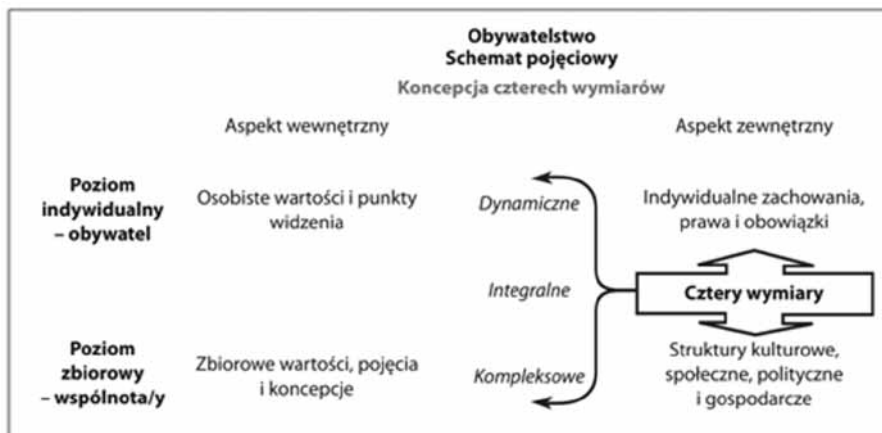
Obywatelstwo europejskie dziś byłoby czymś pomiędzy rzeczywistością a odległym ideałem mającym cztery równoważne wymiary. Takie rozumienie byłoby oparte na: demokracji, prawach człowieka i sprawiedliwości społecznej.

Powszechnie uznaje się, że w procesie budowy naszego kontynentu wymiary: polityczny, a w jeszcze większym stopniu społeczny i kulturowy, są zdominowane przez wymiar ekonomiczny. Zgodnie z naszym modelem wymiar ekonomiczny powinien zostać zrównoważony. Bo w przeciwnym razie idea obywatelstwa europejskiego sama w sobie będzie stanowić krytykę braku równowagi i niedostatków dotychczasowego procesu integracji europejskiej.

Znaczenie dla pracy młodzieżowej

Podejście „cztery wymiary obywatelstwa” odnosi się do zewnętrznych przejawów życia zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych. Zgodnie z tym stanowiskiem wymiar wewnętrzny jest traktowany jako pewna konsekwencja wymiaru zewnętrznego.

Rysunek – Miejsce czterech wymiarów w schemacie pojęciowym obywatelstwa

W tej koncepcji wspólnota, w której żyje jednostka, utożsamiana jest ze społeczeństwem jako całością, bez rozróżniania, pomiędzy różnymi grupami społecznymi czy strukturami.

Możemy powiedzieć, że jest to podejście „ukierunkowane na społeczeństwo”, ponieważ związki pomiędzy jednostką a społeczeństwem opisywane są za pomocą czterech podsystemów społecznych: kulturowego, ekonomicznego, politycznego i społecznego. Podejście to jest użytecznym narzędziem pomagającym zrozumieć rozwój obywatelstwa we współczesnych demokracjach.

Jak już wspominaliśmy, stowarzyszenia, a szczególnie organizacje młodzieżowe, tworzą ważne przestrzenie dla procesu socjalizacji. Młodzi ludzie nabywają w nich kompetencje potrzebne do tego, by rozwijać cztery wymiary obywatelstwa. Organizacje młodzieżowe stanowią przestrzenie, w których uczy się, doświadcza i upowszechnia aktywne obywatelstwo. Te cztery wymiary mogą dostarczyć pewnych wytycznych dla pracy młodzieżowej na polu edukacyjnym, społecznym i politycznym.

Za pośrednictwem czterech wymiarów możemy w pełni zrozumieć, czym jest obywatelstwo z punktu widzenia społeczeństwa. Mogą one okazać się bardzo przydatne podczas analizy poszczególnych dziedzin, poprzez które obywatelstwo może być realizowane.

Jeżeli przyjrzymy się na przykład miastu, grupie mniejszościowej lub wiekowej w kontekście ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturowego wymiaru, będziemy mogli bardzo szybko określić, co w każdym z tych

wypadków jest czynnikiem uniemożliwiającym stworzenie zintegrowanego stanowiska wobec obywatelstwa. Tę samą analizę można przeprowadzić dla takich procesów jak integracja europejska, czy globalizacja.

Podejście to może zostać wykorzystane jako narzędzie pomocne w ukierunkowaniu, dostarczeniu schematu i ustaleniu priorytetów w pracy młodzieżowej oraz polityce młodzieżowej na poziomie lokalnym, narodowym i europejskim.

Pytanie do zastanowienia: Wybierz dowolną grupę i określ, jak wygląda jej sytuacja w każdym z czterech wymiarów?

Ćwiczenie: Mając na uwadze własną grupę rówieśniczą lub grupę docelową, przeanalizuj cztery wymiary i sporządź wstępną listę obszarów, w których według Ciebie trzeba rozpocząć działania, w celu umożliwienia bardziej zrównoważonego rozwoju obywatelstwa.

Poczucie przynależności: osobiste podejście do obywatelstwa

Innym sposobem podejścia do interakcji pomiędzy jednostką, a jej wspólnotą/wspólnotami oraz kwestią obywatelstwa jest przyjrzenie się jej z perspektywy poczucia przynależności.

Tożsamość jednostek jest tym, co odróżnia je od siebie. Kształtowana jest przez wiele aspektów przynależności lub poczucia przynależności do pewnych grup ludzi.

Na przykład, możesz jednocześnie należeć do grupy Hiszpanów, grupy ludzi mieszkających w Niemczech, grupy heteroseksualistów, grupy żonatych mężczyzn, a także do grupy białych ludzi. Grupy, do których należy jednostka, są ustanawiane w różny sposób: przynależność do niektórych z nich możemy sami wybrać, np. do grupy ludzi będących w związkach małżeńskich; na przynależność do innych grup nie mamy wpływu, np. na naszą narodowość.

Rysunek – Poczucie przynależności

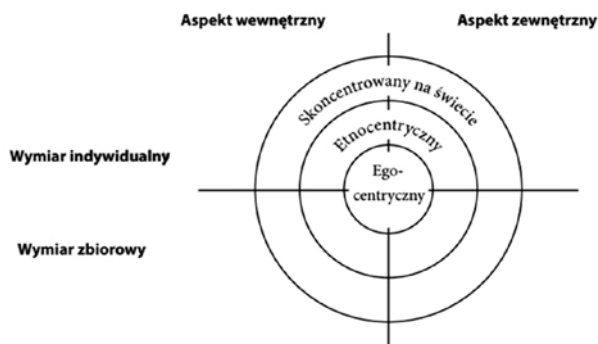
Poczucie przynależności do wszystkich tych grup oraz do wielu innych kształtuje naszą tożsamość. Gdybyś mógł zrobić pełną listę grup, do których należysz, z pewnością byłbyś jedyną osobą na świecie posiadającą taki właśnie ich zestaw.

Pytanie do zastanowienia: Rozpoznaj w sobie przynależność do różnych grup. Z którymi z nich czujesz najsilniejszy związek?

Im więcej związków z różnymi grupami rozpoznajemy w sobie, tym bardziej jesteśmy świadomi tego, jak złożona jest nasza tożsamość. Poczucie związku z każdą grupą otwiera nas na nią. Im większej liczby związków z innymi jesteśmy świadomi, tym łatwiej nam nawiązywać znajomości i wchodzić w interakcję z innymi ludźmi. Jeżeli uwzględnimy tę złożoność, przekonamy się, że nie tylko odróżnia nas ona od innych, ale także określa naszą otwartość na ludzi, inne grupy oraz cały gatunek ludzki.

Proces takiego rozwoju zakłada odejście od egocentryzmu. Na pierwszym planie powinien znaleźć się nasz świat i ludzie w nim żyjący. Nasza świadomość ewoluuje bowiem od poznania nas samych, poprzez poznanie tych, którzy żyją wokół nas, do świadomości istnienia całej ludzkości. Nie jest to łatwy proces, czasami może nawet budzić strach (np. o utratę własnej – narodowej – tożsamości). Należy pamiętać, że świadomość całego świata i ludzi w nim żyjących, wykracza poza dotychczasowe ramy i obejmuje wcześniejsze sposoby myślenia: egocentryczny i etnocentryczny, które nie znikają, ale stają się częścią bardziej złożonego sposobu myślenia, zdrowszego i bardziej konstruktywnego w swoim wyrazie. (Zobacz rysunek zaczerpnięty z prac Wilbera²⁸)

Rysunek – Rozwijanie poczucia przynależności

28 – Wilber K. (2000). *A Theory of Everything*, Dublin, Gateway

Jednostka przywiązuje różną wagę do poszczególnych związków z grupami (np. może bardziej sobie cenić przynależność do swojej grupy wyznaniowej, niż do swojego narodu). Priorytety te ulegają ciągłym zmianom – utożsamiamy się wciąż z nowymi grupami ludzi. Jednak nie powinno dojść do sytuacji, w której o niektórych w ogóle zapominamy, nawet jeżeli wydają się trudne do połączenia z innymi priorytetami (np. trudno połączyć bycie Hiszpanem i mieszkańcem Niemiec).

Ta złożoność i różnorodność indywidualnych tożsamości oznacza, że nierealne byłoby istnienie jednej tożsamości etnicznej, która składałaby się z ustalonego i nieelastycznego zbioru wartości, którymi należy kierować się we wszelkich sytuacjach życiowych. Świadomość złożoności nie powinna jednak oznaczać absolutnego relatywizmu etycznego – ciągłej i radykalnej zmiany naszego zachowania, podejścia i wartości, w zależności od sytuacji.

Złożoność i różnorodność indywidualnych tożsamości oznacza także etykę „odpowiedzialności”; To odpowiedzialność za czyny oddziałujące na wspólnotę, do której należymy; i przed którą czujemy się odpowiedzialni. Rosnąca świadomość przynależności do różnych grup, oznaczałaby zatem rosnący uniwersalizm w świadomości etycznej jednostek. Im więcej rozpoznajemy w sobie grup przynależności, tym lepiej dostrzegamy złożoność w innych. Proste w swojej strukturze uprzedzenie zanika, gdy nabieramy szerszej perspektywy i zyskujemy umiejętność postrzegania różnorodności i złożoności. Należy zauważyć, że choć potencjał takiego rozwoju istnieje w każdym człowieku, nie uruchamia się on automatycznie. Zależy od warunków, w których żyjemy i od gotowości do zmian w nas samych i w naszym środowisku.

Podejście oparte na poczuciu przynależności zawiera w sobie dwa stwierdzenia o wydzwiku pozytywnym. Po pierwsze, każdy z nas jest inny, kształtowany przez inne warunki życia, wyznaje więc inne wartości i ma inne potrzeby. Dlatego należy go traktować tak, jak wskazują na to jego uwarunkowania. Po drugie, różne jednostki są w rozmaity sposób związane z wieloma grupami, a zatem wszyscy ludzie są związani ze sobą przez sam fakt bycia istotami ludzkimi (równości istnienia). Dobrze wyraża to hasło kampanii Rady Europy „Wszyscy równi, wszyscy różni”.

„Wszyscy poszukujemy kompromisu pomiędzy wyrażaniem siebie i obcowaniem z innymi.”

Obywatelstwo europejskie

Poza przymiotnikami oznaczającymi narodowość, przy słowie „obywatelstwo” pojawia się wiele innych przymiotników, np. obywatelstwo środowiskowe, obywatelstwo studenckie, obywatelstwo feministyczne. Zbyt często jednak przymiotniki te wskazują na uzasadnione, ale zawężone poczucie przynależności do konkretnej grupy.

Czy „europejskie” powinno być jeszcze jednym przymiotnikiem opisującym obywatelstwo? Czy „obywatelstwo europejskie” powinno być jeszcze jednym „rodzajem obywatelstwa”?

Pytanie do zastanowienia: Co odróżnia obywatelstwo europejskie od innych rodzajów obywatelstwa?

Pytanie do zastanowienia: Utożsamienie się jednostki z kontynentem, na którym żyje, jest prawdopodobnie pożądane; Potrzebne jest też poczucie przynależności do Europy, ale obywatelstwo europejskie nie powinno być ograniczone tylko do tego. Należy rozpatrywać je jako coś więcej, niż świadomość, że należy się do jeszcze jednej „rodziny”.

Howard Williamson, badacz i pracownik młodzieżowy, podkreśla znaczenie poczucia przynależności do społeczności lokalnej. Poza tym, że jest ono ważne samo w sobie, daje też pierwszą i bezpośrednią okazję do uprawiania obywatelstwa. Ważnym krokiem na drodze rozwoju obywatelstwa europejskiego bardziej zorientowanego na świat, jest rozwijanie obywatelstwa na poziomie lokalnym. Nie zapominajmy, że nie możemy oczekiwać, iż każdy obejmie zaraz swoją świadomością całą ludzkość.

Z perspektywy jednostki obywatelstwo europejskie powinno być procesem i statusem, który umożliwia nam realizację wielorakiego i dynamicznego poczucia przynależności (w tym lokalnego i narodowego). Choćby nawet czasami trudno było nam je pogodzić. Obywatelstwo europejskie będzie zatem oznaczać dla każdego Europejczyka życie i rozwój jego tożsamości.

Obywatelstwo Europejskie będzie zarazem procesem i statusem, który w sposób idealny pozwoli jednostkom być w pełni sobą i równocześnie być aktywnymi członkami swoich wspólnot w całej Europie. Osiągną to nie zaprzeczając żadnej części swojej tożsamości ani żadnemu poczuciu przynależności, a wręcz pogłębiając je.

Czy zgadzasz się z tym stwierdzeniem?

Obywatelstwo europejskie jest podstawą, umożliwiającą rozwijanie wielorakiego

poczucia przynależności np. Francuz, Ukraińiec lub Irlandczyk; wywodzący się z większości lub mniejszości etnicznej; kobieta lub mężczyzna; pracownik, student lub manager; matka lub ojciec oraz chrześcijanin, żyd lub muzułmanin.

Znaczenie dla pracy młodzieżowej

Podejście to – oparte na poczuciu przynależności – określa związki pomiędzy wewnętrznymi aspektami zbiorowych i indywidualnych wymiarów obywatelstwa. W stanowisku tym wymiar zewnętrzny obywatelstwa jest traktowany jako konsekwencja wymiaru wewnętrznego.

Koncepcja poczucia przynależności jest stosowana przez socjologów i psychologów w celu analizy tożsamości i roli jednostki w złożonych społeczeństwach postmodernistycznych oraz w celu opisywania tzw. tożsamości „poliedrycznych” (mających więcej niż jedno oblicze). Firmy prywatne w celach marketingowych promują poczucie przynależności wykorzystując karty członkowskie lub karty klienta. Przedstawiciele klas społecznych, związków zawodowych, partii politycznych i organizacji młodzieżowych bardzo często mówią, że wśród ich członków brakuje poczucia przynależności.

Jak widzimy, termin „poczucie przynależności” jest znany i stosowany przez wiele grup społecznych. Warto zatem, przynajmniej z tego powodu, zacząć formułować pierwsze wnioski dotyczące jego znaczenia dla pracy młodzieżowej i w odniesieniu do pojęcia obywatelstwa.

Obywatelstwo w świetle poczucia przynależności daje nam wyobrażenie o tym, jak wygląda z punktu widzenia jednostki interakcja ze wspólnotą.

Można powiedzieć, że podejście takie jest „zorientowane na osobę”, ponieważ opis relacji pomiędzy jednostką a społecznością dokonywany jest za pośrednictwem osobistego poczucia: poczucia przynależności.

Nie chcemy głębiej wchodzić w szczegóły na tym etapie i nie próbujemy wyjaśniać wszystkiego; sądzimy jednak, że takie podejście może pomóc zrozumieć tożsamość, zachowania, napięcia, a nawet pozorne „sprzeczności” tkwiące w jednostkach, zwłaszcza w młodych ludziach.

Praca młodzieżowa to przecież praca na rzecz młodych ludzi i wspólnie z młodymi ludźmi. Uwzględnienie w pierwszej kolejności poczucia przynależności poszczególnych osób, może nam pomóc zrozumieć ich tożsamość i mechanizmy interakcji pomiędzy nimi.

Odnosi się to zwłaszcza do takich dziedzin pracy młodzieżowej, jak np. przeciwdziałanie dyskryminacji i rasizmowi, w których dostrzeżenie i uwzględnienie indywidualnego wymiaru jest szczególnie ważne.

Obywatelstwo jako pojęcie dynamiczne, złożone i integralne ²⁹

Jak wynika z przedstawionego rysu historycznego jeszcze do niedawna pojęcie obywatelstwa było powszechnie pojmowane w sposób raczej statyczny i instytucjonalny: bycie obywatelem było głównie kwestią uprawnień i ich politycznego wyrazu w demokratycznych państwach. Wymiary tożsamości i kwestia włączenia w społeczeństwo wydawały się nie stanowić problemu. Społeczeństwa europejskie pojmowane były w swojej istocie jako homogeniczne w kategoriach etnicznych, kulturowych i językowych – pomimo istnienia mniejszości. Wewnętrzne różnice i odmienności były zauważane, ale dominacja „narodowej” etniczności, kultury i języka w zasadzie nie była kwestionowana.

Tak już nie jest. W całej Europie udział naturalizowanych cudzoziemców (rezydentów) mieszkających w różnych państwach z pewnością zwiększy się w ciągu najbliższych dziesięcioleci. Stanie się tak zarówno w wyniku zwiększonej mobilności pomiędzy poszczególnymi krajami UE, jak i napływowi ludności z zewnątrz. Domaganie się przez mniejszości pochodzenia autochtonicznego lub napływowego uznania ich prawa do odmienności jest dziś ważnym elementem społecznego-politycznego życia Europy. Oznacza to, że termin obywatelstwo również ulega modyfikacji. Prawa polityczne i społeczne są nadal jego głównym elementem, lecz coraz większego znaczenia nabierają też uwarunkowania kulturowe.

Przyjęcie tak szerokiej definicji obywatelstwa oznacza uznanie rozwoju osobistego jednostki i wewnętrznego rozwoju społeczeństwa (np. systemu wartości i sposobu myślenia). Jednostka i społeczeństwo będą w inny sposób uczestniczyć w czterech wymiarach – społecznym, ekonomicznym, kulturowym i politycznym. Praca nad koncepcją obywatelstwa wymaga zatem zwrócenia uwagi na dwie sprawy: rozwój osobisty jednostek i leżący u jego podłoża rozwój grupowy w społeczeństwie. Zrozumienie tych stanów i tej dynamiki umożliwi pracę z czterema wymiarami w taki sposób, aby możliwe stało się wyjście naprzeciw potrzebom ludzi.

Ćwiczenie: Poproś uczestników, aby w grupach narodowych (regionalnych)

29 – Rozdział ten opracowano czerpiąc inspirację z publikacji „Learning for active citizenship: a significant challenge in building a Europe of knowledge” (Uczenie się aktywnego obywatelstwa: ważne zadanie w tworzeniu Europy wiedzy), Komisja Europejska <http://europa.eu/int/comm/education/citizen/citiz-en.html>

przedyskutowali i zapisali, jakie są najistotniejsze wartości w ich krajach lub regionach. Poproś ich o zanotowanie, jaki procent populacji ich zdaniem opowiada się za daną wartością. Porównajcie wyniki między krajami/regionami i omówcie, jakie znaczenie mogą one mieć dla współpracy w Europie

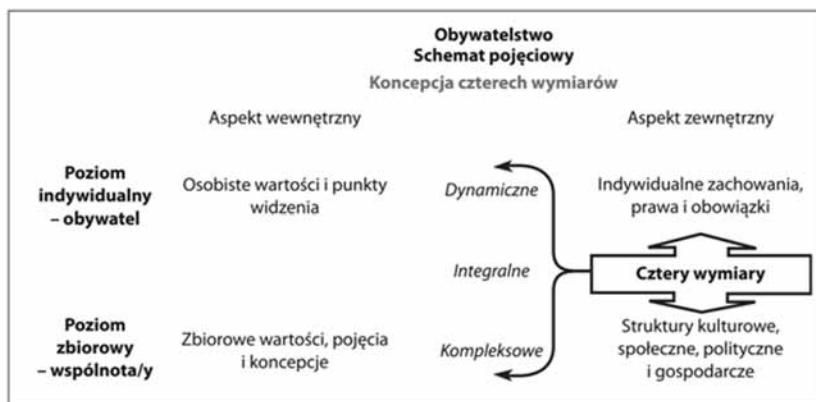
Koncepcja obywatelstwa staje się więc płynna i dynamiczna zgodnie z naturą nowoczesnych społeczeństw. A realizacja obywatelstwa jest swoistą metodą integracji społecznej, dzięki której ludzie wspólnie planują życie i odgrywają w nim aktywną rolę.

Oznacza to, że dla współczesnych społeczeństw odpowiedniejsza jest bardziej integralna koncepcja obywatelstwa, obejmująca elementy prawne, polityczne i społeczne, krytycznie traktująca podstawę różnorodnych i nakładających się na siebie wartości i tożsamości.

Obywatelstwo jest koncepcją złożoną, która umożliwia utrzymanie wynegocjowanej integracji społecznej, mogącej objąć wszystkich, którzy mieszkają w dzisiejszej Europie i którzy przez sam ten fakt zainteresowani są jej kształtem i przyszłością.

Ciągły rozwój wszystkich czterech wymiarów obywatelstwa oraz zmienne i wielorakie poczucie przynależności jednostek są wyrazem dynamiki, integralności i złożoności. Te dwa różne i uzupełniające się podejścia pomagają połączyć indywidualny i zbiorowy wymiar obywatelstwa oraz jego wewnętrzny i zewnętrzny aspekt.

Rysunek – Kompletny schemat pojęciowy

Współczesne rozważania nad obywatelstwem obejmują, zgodnie ze schematem pojęciowym, poszukiwanie związków i interakcji pomiędzy różnymi, tradycyjnie odrębnymi koncepcjami. Właśnie w tych związkach i wzajemnym wpływie na siebie różnych koncepcji prawdopodobnie możemy odnaleźć najwięcej wskazówek pomocnych w zrozumieniu złożonej i nieustannie zmieniającej się natury obywatelstwa.

Ćwiczenie:

Korzystając z powyższego schematu, stwórz mapę swojego własnego obywatelstwa.

Poniższe pytania odnoszą się do poszczególnych ćwiartek schematu:

- Jakie wartości wyznajesz? (wymiar indywidualny, aspekt wewnętrzny)
- Jak wyrażasz swoje wartości? Jakich ważnych praw się domagasz? Jakie rodzaje odpowiedzialności przyjmujesz na siebie? (wymiar indywidualny, aspekt zewnętrzny)
- Z którymi wspólnotami czujesz największy związek? Jakie wartości dzielisz z tymi wspólnotami? (wymiar zbiorowy, aspekt wewnętrzny)
- W jaki sposób włączasz się w kulturowe, społeczne, polityczne i ekonomiczne struktury i systemy swoich wspólnot? (wymiar zbiorowy, aspekt zewnętrzny)

Promowanie złożonego rozumienia obywatelstwa oznacza, zwłaszcza dzisiaj, kwestionowanie uproszczonych odpowiedzi (np. ograniczanie obywatelstwa do listy praw i obowiązków względem państwa) oraz umożliwianie wszystkim odgrywania aktywnej roli z uwzględnieniem różnorodności potrzeb, wartości i sposobów myślenia. Promowanie dynamicznego rozumienia obywatelstwa oznacza delikatne pokonywanie oporu, który rodzi się w ludziach, gdy dochodzi do szybkich zmian w społeczeństwie (np. wpływ zmian technologicznych lub nasilające się procesy internacjonalizacji). Promowanie integralnego rozumienia obywatelstwa oznacza umieszczanie w szerszym kontekście każdego przykładu upraszczania rzeczywistości (np. uwzględniając w coraz większym stopniu wieloetniczny i wielokulturowy skład naszych wspólnot).

Wychodzenie naprzeciw kompleksowej, dynamicznej i integralnej wizji obywatelstwa oznacza nieustanne wyzwanie. Podobnie jak nieustanne rozważania o roli i potencjale jednostek jako obywateli w naszych zmieniających się społeczeństwach.

O wydawcach

Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej „Meritum”

Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej „Meritum” powstało w roku 2005 jako inicjatywa studentów i absolwentów psychologii, kulturoznawstwa, socjologii. Celem Stowarzyszenia było i jest dbanie o prawidłowy rozwój człowieka, promocja aktywnych metod edukacyjnych, wdrażanie innowacji w kształceniu na każdym poziomie. Cele te realizujemy w formie szkoleń i warsztatów oraz bardziej kompleksowych projektów (finansowanych ze źródeł programowych) opartych na innowacyjnych formach kształcenia nieformalnego.

W chwili obecnej Stowarzyszenie realizuje m.in. projekt „Miechowskie Centrum Aktywności Lokalnej” w ramach Polsko-Szwajcarskiego Programu Współpracy oraz „Miechowskie Centrum Aktywności Lokalnej dla Seniora” z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Partnerem w obu projektach jest Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Fihel w Miechowie.

Jesteśmy członkiem sieci Fundacji im. Anny Lindth, i do tej pory realizowaliśmy w ramach wewnętrznych grantów sieci 3 projekty: Ten Obcy, Żywa Biblioteka w Krakowie oraz Together for a just future, skupiając się na kwestii otwartości kulturowej i marginalizowania pewnych grup społecznych. Projekt Ten Obcy i Żywa Biblioteka nakierowane były na bezpośrednie działania edukacyjne dla młodzieży (poprzez teatr, symulacje, pracę nad projektem). Realizowany obecnie projekt Together for a just future wspiera instytucje pracujących w tym obszarze.

Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej „Meritum” posiada szerokie doświadczenie także w projektach związanych z aktywizacją obywatelską, wiele tych projektów ma charakter międzynarodowy: Up to You (partner w projekcie, gdzie liderem był Vidzeme University of Applied Sciences na Łotwie, Youth in Action, Akcja 1.1), The U-SPEAK project (partner w projekcie, gdzie liderem jest Foundation of Modern Science w Bułgarii, Program Europa dla Obywateli 2007-2013, Akcja 1, Działanie 2.1), Miasta Partnerskie jako laboratorium integracji (partner w projekcie, gdzie

liderem jest GSI Italia, Program Europa dla Obywateli 2007-2013, Akcja 1, Działanie 2.2), A further step to let the Roma Youth be Heard (partner w projekcie, gdzie liderem jest GSI Italia, Program Long Life Learning).

Stowarzyszenie jest jedną z 15 organizacji z Polski o statucie konsultacyjnym przy Radzie Ekonomiczno-Społecznej ONZ (ECOSOC).

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Fihel w Miechowie

Miechowska biblioteka wyrosła z potrzeb kulturalno-oświatowych społeczności Ziemi Miechowskiej. Jest najstarszą z bibliotek działających na tym terenie. Początki jej powstania sięgają czasów zaboru rosyjskiego, do którego należał Miechów. W 1998 roku Biblioteka otrzymała od władz miasta własny lokal, przestronny i estetyczny. Znajdują się w nim: Wypożyczalnia dla Dorosłych, Oddział dla Dzieci (przekształcony z Filii Dziecięcej), Czytelnia, Dział Gromadzenia i Opracowania oraz administracja.

Od roku 2000 na mocy porozumienia zawartego między Zarządami Powiatu i Gminy Biblioteka pełni funkcję Biblioteki Powiatowej dla sieci Bibliotek Gminnych Powiatu Miechowskiego i przybiera nazwę Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Miechowie. Mówiąc o dziejach tej Książnicy należy podkreślić ogromny wkład pani Marii Fihel - pierwszej etatowej bibliotekarki, kierownika Biblioteki Miejskiej w latach 1924-1973.

Biblioteka współpracuje z lokalnymi mediami, w których promuje swoją działalność, informacja o pracy biblioteki systematycznie dociera do mieszkańców powiatu.

W działaniach Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Fihel w Miechowie promocja dziedzictwa kulturowego ziemi miechowskiej zajmuje jedno z priorytetowych miejsc. Istotnym elementem tej promocji jest realizacja ambitnych projektów, których dobrym przykładem jest przedsięwzięcie „Ziemia miechowska moja mała ojczyzna”, poparte wydaną w 2010 roku książką.

Więcej informacji na stronie

www.mojmiechow.pl

PROJEKT WSPÓŁFINANSOWANY PRZEZ SZWAJCARIĘ, W RAMACH
SZWAJCARSKIEGO PROGRAMU WSPÓŁPRACY Z NOWYMI KRAJAMI CZŁONKOWSKIMI UNII EUROPEJSKIEJ

ECORYS

